dpm

drámapedagógiai magazin · a magyar drámapedagógiai társaság periodikája

69. szám

dpm

drámapedagógiai magazin

a Magyar Drámapedagógiai Társaság periodikája
69. szám
(2020/4)

ISSN 1216-1071 (nyomtatott)
ISSN 1588-0303 (online)

A kiadó címe: 2111 Szada, Székely Bertalan u. 1/C
Postacím: 1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A
telefon: (70) 3353959, (20) 2820861
honlap: www.drama.hu
e-mail: drama@drama.hu

Felelős szerkesztő:
Kaposi László
telefon: (70) 3824670
e-mail: kaposi@drama.hu

Felelős kiadó:
az MDPT elnöke

Borító és belív grafikai megoldásai:
Hevesi Andrea

Támogató:
A Drámapedagógiai Magazin megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

Számlaszámunk, amelyre az érdeklődők befizethetik a Magyar Drámapedagógiai Társaság tagdíját és amelyen támogathatják a Drámapedagógiai Magazin megjelenését: 11701004-20065946

TARTALOM

A felelős szerkesztő jegyzete 2
(KL)

Bemutatók 2020 őszén – beszámolók 4
Balla Richárd, Bauer Ildikó, Herczeg Dia, Nyári Arnold, Regős János, Sz. Pintér Rozália, Tóth Erzsébet, Zalavári András írása

Online országos gyermekszínjátszó „találkozó” 14
(KL)

Online szakmai 15
Jászay Tamás beszélget Dolmány Máriával, Körömi Gáborral és Pátkay Mónikával
A szöveget Körömi Gábor gondozta

A Fókusz 50 éve 27
Hizsnyan Géza

Sándor Zsuzsa emlékülés 28
(a megemlékezés menetét lejegyezte Körömi Gábor)

Pilllanatkép – történelmi távlatban 33
Jászay Tamás

A borítón:
Online országos gyermekszínjátszó „találkozó”
Pillanatkép az Egri Lenkey János Általános Iskola **Dráma-kuckó** csoportjának *Kamasz Panasz* című előadásából. A szereplő: Bora László Dániel. Rendező: Mohácsi Judit

A kép alapjául szolgáló videófelvétel készítője: **Holzer Alfréd**

dpm
drámapedagógiai magazin · a magyar drámapedagógiai társaság periodikája
69. szám

A felelős szerkesztő jegyzete

Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozó
Csak úgy, számozás nélkül… A 2020-as a huszonkilencedik országos találkozónak indult. Vannak csoportjaink, olyanok, akiknek az is maradt, ott voltak, részt vettek, játszottak, ha éppen egy időben vált lehetségessé egy megyei rendezvény megszervezése és mindenféle akadályt legyőzve egy adott csoport részvétele. Ez a 2020. évi WSO-ra jelentkező csoportok töredékének adatott meg, de volt ilyen is.
Azoknak, akik regisztráltak annak rendje s módja szerint, akik kinyilvánították azon szándékukat, hogy előadást készítenek 2020-ban és azt elviszik egy megyei/fővárosi rendezvényre, helyette a többszörös, többkörös lemondás jutott. A mindenki által ismert okokat hadd ne soroljuk, aki nem tudná tenni, az másik kontinensről, de lehet, hogy másik bolygóról érkezett.
Jó néhány csoportunk élt azzal a lehetőséggel, hogy ha már a személyes részvétel nem vált lehetségessé számára, akkor online elérhetővé tette az előadásának vagy legalább próbájának felvételét. Ezeket közzétettük, megnéztük, szakmailag méltattuk.
De másféle megoldásunk nem volt.
Akiknek a felvétel, az „online ott vagyunk" sem jött össze, mert nem volt mit, vagy nem volt mivel felvenni, vagy esetleg a motiváció szállt el menet közben („minek?"), azoknak csak a remény maradt: jövőre majd biztos más lesz… (Késünk ezzel a lapszámmal, benne vagyunk már a „jövőben", és sok minden látszik, de a gyors kilábalás még nem. De hátha. A színházi „mintha" helyett a cirkuszból kölcsönvett fogalom: „hátha". Hátha sikerül.)

Hatás-ellenhatás: WSO/járvány (csak a saját lépéseinket írjuk, a másik oldalé ismert)

1. felvonás: 2020 első hónapjaiban meghirdettük az országos találkozót. Regisztrált közel 200 csoport. (Szép eredmény.)

2. felvonás: Az elrendelt veszélyhelyzetre gyorsan léptünk… Részlet az Magyar Drámapedagógiai Társaság elnökségének 2020. március 20-i jegyzőkönyvéből:

Kedves csoportvezető/rendező, kedves szervező kollégák! A Magyar Drámapedagógiai Társaság elnöksége a 2020. március 20-i online elnökségi ülésén részletekbe menően megvitatta a WSO-val kapcsolatos további teendőket, az átszervezés különböző lehetőségeit. Ennek során a következők körvonalazódtak:

> A 2020. június 4-5-6-ra tervezett debreceni országos gyermekszínjátszó fesztivált és a hozzá kapcsolódó szakmai konferenciát a két szervező (az MDPT és Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Kulturális Osztálya) a veszélyhelyzetre való tekintettel egyetértésben lemondja.
> *Egyesületünk rendkívül fontosnak tartja, hogy a WSO-ra készülő gyerekek és csoportvezetők számára, ha nem is az eredeti formában és időpontokban, de átalakítva mégis lehetőséget tudjon teremteni munkájuk bemutatására, mások munkájának megismerésére, a szakmai visszajelzésre, eszmecserére.*
> A megszokott, ismert háromlépcsős felmenő rendszer helyett – a jelenleg ismert körülményekre és helyzetre tekintettel – a naptári év második félévére (vagyis a következő tanév első félévére) egy kétlépcsős tervet ajánlunk szervező partnereinknek és a csoportoknak egyaránt, az alábbiak szerint:

- Az első lépcső az eddigi megyei és a regionális szint között helyezhető el: várhatóan szeptember-október hónapokban, országosan *legalább* 8-10 helyszínen megvalósuló rendezvényekkel.
- Számolunk azzal, hogy az eredeti tervek szerinti 23 megyei és fővárosi, valamint 6 regionális helyszín között akad majd több olyan is, ahol nem látják biztosítottnak a rendezvény őszi megszervezésének lehetőségét.
- Számolunk azzal is, hogy azok a csoportok, ahol zömében az addigra kimenő nyolcadikosok alkotják a csoport tagságát, már nem tudják megmutatni alkotásukat, így a csoportok száma csökkenni fog.
- (…) Azon szervezőknek ajánljuk, akik megyei és regionális programra is támogatás kaptak, hogy tegyék (szállás igénybevétele nélküli megoldással) kétnapossá a rendezvényt: az első nap felelne meg a megyei szintnek, míg a második napon a regionális szintnek megfelelően fogadhatnának távolabbról érkező csoportokat is. (Szervező kollégáinknak ajánljuk azt is, hogy amennyiben van pályázati támogatásuk, a megvalósításra december 15-ig, a pénzügyi elszámolásra az év végéig tartó szerződésmódosítást kérjenek.)
- A szakemberek által ajánlott szakmailag legérdekesebb előadások közül néhány meghívást kaphat a 2020. november 20-21-én Budapesten rendezendő Színház-Dráma-Nevelés (SZDN) kétnapos, országos rendezvényére, ahol szándékunkban áll lehetőséget teremteni a megmutatkozásra. Ez lesz a fentiekben jelzett második lépcsőfok, így az XXIX. Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozót – minden nehézség ellenére – mégis meg tudjuk tartani.
- A magasabb minősítés megszerzése, a továbbjutás helyett a megmutatkozás, a találkozás, az ismerkedés, a más formában történő megmérettetés (és csak részben az SZDN-re történő meghívás) az új motivációs erő.
- Azon csoportoknak, melyek nem tudnak vagy nem akarnak részt venni a második félév találkozóin, és e-mailben kérik ezt, a befizetésről szóló számlánk visszajuttatása után a regisztrációs díjat visszafizetjük.
- Azok a csoportok, amelyek nem tudnak részt venni az őszi találkozókon, de tervezik a 2021-es indulást, az adminisztráció csökkentése érdekében választhatják azt a megoldást is, hogy nem kérik vissza a regisztrációs díjat, hanem azt azonos csoportnévvel, fenntartóval átviszik a következő évi (a jubileumi, harmincadik) országos találkozóra.
- Terveink szerint a megyei/fővárosi találkozókon adtuk volna át, de a helyzetre tekintettel: amint a postán kézbesített tárgyak átvételéhez nem kell bátorság, egyesületünk postázza az összes regisztráló csoport számára a Drámapedagógiai Magazin 62. számát, amely a 2019-es országos találkozó eseményeit tárgyalja 60 oldal terjedelemben. (Ezt akkor is tesszük, ha a csoport közben visszakérte a regisztrációs díjat.)

(Utólagos, 2020 végi betoldás: A WSO eddigi közel harminc éve alatt soha nem tapasztalt helyzetben az elnökség fenti lépései szakmailag akár még érdekes és értékes hozadékokkal is járhatnak a vírus utáni helyzetben.)

3. felvonás: A veszélyhelyzet miatt 2020 tavaszán elmaradt megyei és regionális bemutatók helyett ősszel több gyermekszínjátszó programra került sor.

Október 9-én a pécsi találkozóval indult a sorozat, ezt október 10-én még három rendezvény követte: Fóton, Székesfehérváron és Nagykanizsán. Október 20-án, kedden volt két újabb bemutató: Győrött és Heves megyében, Sirokon, majd november 13-án, Berhidán az utolsó.

4. felvonás: A járvány és a november elején elrendelt újabb veszélyhelyzeti intézkedések miatt le kellett mondanunk a november 20-21-re tervezett országos találkozó valós térben, személyes jelenléttel történő megrendezéséről, és mint már említettük a bevezetőben, maradt az online bemutatkozás és szakmai értékelés lehetősége. Erről lapunk 15-27. oldalán számolunk be.

Támogatók: Nemzeti Kulturális Alap Közművelődés Kollégiuma (kértük pályázati munkánk megvalósításának fél évvel történő halasztását), Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, Nemzeti Tehetség Pályázat

Bemutatók 2020 őszén – beszámolók

PÉCS – BÓBITA BÁBSZÍNHÁZ

2020. október 9.
Szakmai vendégek: Balla Richárd, Komlóczi Zoltán

Jómagam a büfében állok a kávémra várva, mellettem fiatal színjátszók kérnék jégkrémet, fánkot, túróspitét. Minden olyan megszokottnak tűnik... Mintha nem is zavarna bennünket, hogy maszkban vagyunk, és az sem, hogy október elején fesztiválozunk. És talán azért nem furcsa ez az egész, mert jó helyen vagyunk, egymás között vagyunk, és izgatottan várjuk, hogy a jelenlévő két csoport bemutathassa, hogy ebben a „furcsa-csonka" évben mivel is készült a tavaszi fordulóra, amit ismert okok miatt csak most, az ősz közepén tud színpadra állítani.
Amikor a **Kék kavics színház** átlépi a Bóbita Bábszínház küszöbét, a dombóvári csoport már saját, bejárásra szánt idejében lakja be a kamaratermet. Énekszó tölti be az előteret is, ahogy a lányokból álló kórus megszólal, kíváncsian hegyezem a fülemet, hogy vajon ismert sorok hangzanak-e fel, de közben igyekszem visszafogni kíváncsiságomat, nehogy *spoilerezzen* bármit is a kis dal. Komlóczi Zoli, moderátor partnerem mint helyi szervező, még az „utolsó simításokat" végzi, eligazítja a kint lévő csoportot, pár perc múlva mehetnek be a térbe, 11-kor kezdünk, ők lesznek az első fellépők. Már jön is ki a kamarából az éneklő lánycsapat egy szem fiú kíséretében, negyedóra és start. Izgulok én is, hiszen gyakorló csoportvezetőként tudom, hogy ezek a legizgalmasabb percek, új térben, új helyszínen, pillanatok alatt konvertálni kell az előadást... Vajon van-e takarás, van-e mindkét oldalon, lesz-e fény hátul, milyen a zenelejátszási lehetőség?... Jó sok kérdés, túl rövid idő.
Aztán 11 órakor már ott ülünk mindannyian, ami jelen esetben 25 főt jelent, játszókkal, rendezőkkel, technikussal, szakmai moderátorokkal együtt.

A magyarhertelendi **Kék kavics színház** kezdi a sort. Elsők és mondhatni, utolsó előttiek is ők a fellépők között!
Kezdődik az előadás. „Hol van Betti?" aggódva fordulnak a játszók egymás felé és mi Zolival úgyszintén egymásra kapjuk tekintetünk: „Ez már vajon a darab?". De a legszebb jeleneteket mindig az élet írja, a lányok elmaradtak, vidáman fotózkodtak még az előtérben, egy leányzó elrohan értük. Vissza már hárman jönnek. Sebaj, indulunk újra.

„És tessék” – hangzik el az utasítás, de ez nem a csoportvezetőtől (Figura Ede) érkezik, hanem a Rendezőt játszó fiatalembertől, hiszen most egy „próbát” látunk előadásba csomagolva, a csapat a *Brémiai muzsikusokat* állítja színpadra, saját interpretációban. A mesélőként színre lépő szereplő telefonból olvassa fel szövegét. „Miért nem tanultad meg?”, „Bocs, matekdoga volt”, hangzik a válasz. A Rendező ismét beinti a kezdést, ahogy beinti még egyszer, majd még oly sokszor, hiszen ez a próba nem úgy megy, ahogy ő azt elképzelte. Komédiába illő pillanatoknak leszünk szem és fültanúi, hiszen ebben az elképzelt társulatban senki nem szeretne az lenni, ami, senki nem tudja a szövegét, improvizál helyette lézerpuskát, Tier-Faktort, és oly sok mindent, amit aztán már nem bír cérnával a Rendező, elrohan inkább focizni, mondván, ott majd úgyis minden jobb lesz és könnyebb is, mint instruálni ezt a szedett-vedett csapatot.
A színjátszó csoport – nem az elképzelt, a valódi, a magyarhertelendiek – olyan jóleső játékot mutatnak be, amit öröm nézni. Izgulnak persze, hogyne izgulnának, darálják itt-ott a sorokat, kapkodnak, néha maguk is meg-megakadnak a szövegben, de mindig ott van egy gyors súgás, és már suhanunk is tovább a szédületes sziporkákkal, a kellően pimasz humorral (például amikor saját csoportvezetőjük gitárjátékát merik kritizálni játékosan), hogy megtudjuk, mi is lett a szamárral, a kutyával, a macskával és a kakassal, „Nem kakas, lány vagyok!” hangzik el, és a másik csoportból aranyköpésként ismétlik is a nézőtéren „Nem kakas, lány vagyok!”.
Érezhető, hogy ezek a fiatalok szeretik, amit csinálnak, szeretnek együtt játszani, improvizálni és mindenekelőtt szeretnek nevetni. Jó indok volt az önfeledt játékra a Grimmek meséje, de legközelebb elég lenne az is, ha ezek a fiatalok saját korosztályukról, saját kapcsolataikról alkothatnának egy előadást ezzel a jóleső csibészséggel, lehengerlő bátorsággal. Szorítok, hogy tavasszal legyen erre lehetőségük.
10 perc szünet. Helycserés támadás.

Színpadon a dombóvári **Gézengúzok** csapata (csoportvezető: Nyári Éva). A térben tíz leányzó mint tíz kis fenyő, szépen dúdolva cseperedik és fejlődik, míg nem lesznek szép terebélyes, élettel teli fenyőfák, amik aztán hajóárbócként járhatják a tengert, vagy épp egy család nappaliját ragyoghatják be feldíszítve. De persze nem mindenkinek jut ki egyből a boldogság, van, akinek könyörögnie kell, hogy elvigyék, hiszen nem elég szép, nem elég terebélyes, nem elég zöld, vagy csak mert nem elég jó. Míg egy napon a kis fenyőt is elviszik, feldíszítik, szobaközepére állítják. Na de mi lesz a sorsa? Annak járjon mindenki utána maga...!
Andersen A fenyőfa című meséjét sok dallal kísérve állítja színpadra a csoport, nem véletlen, mint megtudjuk, zenei iskolából érkeztek a fesztiválra. Nyári Éva csoportvezető azt is elárulja, hogy a csapat első fellépése volt ez, és bár az anyagválasztásban az ő döntése, az előadásban már a gyerekek vágya érvényesült, hiszen mindenképp happy endet szeretettek volna a történet végére, az eredeti, mesei vég számukra túl kegyetlen befejezés lett volna. A szakmai beszélgetésen szintén elhangzik, hogy érdemes lenne szabadabb formákkal, könnyedebb témákkal is foglalkozni, egy szerkesztett játék keretein belül fókuszba kerülhetnének a fiatalok ötletei, és talán a szövegek is természetesebben szólalnának meg a színpadon.
A két előadást, majd a szakmai megbeszélést követően még jut kis időnk, hogy játsszunk közösen. Kihasználva az októberi napsütést, a szabadban gyűlünk össze, hogy három rövid játékkal zárjuk ezt a remek délelőttöt, ahol a sok nehézség után és ellenére találkoztunk, hogy megünnepeljük a színjátszást, bízva abban, hogy tavasszal már minden a megszokott medrébe kerülhet vissza.

Balla Richárd

GYŐRI – VASKAKAS BÁBSZÍNHÁZ

2020. október 20.

Szakmai vendégek: Patonay Anita, Bauer Ildikó

Arrabona Kicsik – Győr: Ziskola, csoportvezető Szabó Gergely

„Daniel, aki az osztályunkba jár, a vacsorát Söderpartinak hívja" – kezdi Siv Widerberg *Söderparti* című gyermekversét.
A győri Arrabona Kicsik *Ziskola* című életjátékának elején is elhangzik verbálisan a „Söderparti" kifejezés, és várnám tovább az ismert svéd vers sorait, ám egy vizuálisan erős kezdőképpel egy hasonló, sajátos szertartásra invitál minket a csoport. Bár még maradnánk ennél a képnél, további kibontásra várva, az események pörögnek tovább, olykor keserűbben, olykor mulatságos ötletekkel, kellő iróniával idézve meg a különböző családmodelleket és az ezekben el-eltűnő kamaszhangokat. Párhuzamosan, a kortárs csoportban betöltött szerepükben látjuk viszont őket, a barátságokat, féltékenységet, kirekesztést, testvérharcot, az első bátortalan szerelem sutaságát bemutató helyzetekben, csetlő-botló kamaszokként. Az előadás dinamikája olykor megbicsakló, érződik rajta, hogy – mint megtudtuk – betegségek miatt még az előadás előtti napon is át kellett rendezni egy-egy jelenetet.
De együtt vannak a saját életükből merített mozaikok, a közlésvágy, a forma és a nyelvezet. Élmény olyan gyerekeket látni a színpadon ebben a szerkesztett játékban, akik a saját történeteiket jelenítik meg vidám, keserű, vagy megható interakciókban.

Dobókocka – Kunsziget: A kővé vált birodalom, csoportvezető: Szabó Gergely

Az előadás *A kővé vált birodalom* című orosz népmese színpadi adaptációja. Az előadásban résztvevő gyerekek 2. és 7. osztályos diákok – a korkülönbség ellenére mégis oldott, egyéni színeket is felmutató, remek karaktereket felsorakoztató, és kirobbanó közösségi erőt érzékeltető lírai együttjátszást láthattunk. A játszók életkorának megfelelő színpadi teljesítmény minden részlete kidolgozott. Az átgondolt mozgásokkal és szimbólumokkal, zeneiséggel átitatott mesefeldolgozás varázslatos hangulatot árasztott, a gyerekek lubickoltak a szerepekben, miközben remek ritmusérzékkel és koncentráltan, harmonikus jelenetváltással és térhasználattal, kiemelkedő dinamikával voltak jelen az egész előadásban. A mese és olykor a valóság keverékében minden benne volt. Megmutatkozott, hogy milyen, ha felborul a rend, milyen utakat kell bejárni ahhoz, hogy az visszaálljon. Ez hatalmas munkát, kitartást, a félelem legyőzését, az ártatlan, tiszta érzések megőrzését jelentette. S ezek a legkisebb katonalegénykében mindvégig benne voltak. Állhatatossága jutalmaként a kővé vált birodalom feléledt, s egy pillanatra, mi nézők is átéreztük a gyógyulást.

Két hiteles, meggyőző és színházi pillanatokban gazdag előadást láthattunk a győri találkozón. Gratulálunk!

Bauer Ildikó

FÓT, VÖRÖSMARTY MŰVELŐDÉSI HÁZ

2020. október 10.

Szakmai vendégek: Dolmány Mária, Herczeg Diána

Olyan volt a fóti művelődési központ színpadán gyerekeket nézni játék közben, mintha nem is lenne kifordulva a sarkából a világ. Láttam az arcukat, hallgattam ahogy mesélnek, néztem ahogy játszanak, és láttam azt is, hogy a felkészítő tanár nénik mennyire izgulnak értük. Jó érzés

volt, hogy ez olyan megszokott, otthonos és természetes. Nem tudom, hogy milyen lehet – mert soha ezelőtt hasonlót sem tapasztaltam – arctalan, maszkokkal eltakart nézők előtt színházat csinálni. Ha megnevettettek bennünket, igyekeztünk hangosabban kuncogni és nagyon próbáltuk, hogy a szemünkön jobban látszódjon, ha mosolygunk. Hogy érezzék a reakciónkat. Remélem sikerült. Mert az én arcomat biztos nem látták a diákok úgy igazán, nem vehettem le a maszkomat akkor sem, ha hozzájuk beszéltem. Az ő érdekükben. Kevesen voltunk, de nem azért, mert elmaradt volna az érdeklődés, hanem mert nehéz most közösségi rendezvényeken részt venni a korábbiakhoz hasonló felszabadultsággal. Már ha egyáltalán találunk megrendezésre kerülő eseményeket. Épp ezért köszönöm minden pedagógusnak, szülőnek, gyereknek és szervezőnek, hogy a nehezített körülmények ellenére biztosították a lehetőséget. Egy darabig most ebből építkezem. Az otthonos hangulatból és a három produkcióból.
Három csoport érkezett a mini találkozóra. Egy munkamódszer-bemutatót, egy előadás részletét és egy elkészült teljes előadást hoztak nekünk. A körülöttünk található bizonytalan helyzetek sokaságából adódik, hogy minősítés ezen a találkozón nem történt, minden csoportnak egy emléklappal köszöntük meg a munkáját és a felkészítő tanárokkal egy izgalmas és jó hangulatú beszélgetést tartottunk. Egy kislány a nap végén odalépett hozzánk és megkérdezte, ha lenne idén is minősítés, akkor melyik csapat kapott volna aranyat. Elmagyaráztuk, hogy ezt ilyen formában lehetetlen volna eldönteni, hiszen két teljesen eltérő dolgot nem szerencsés összehasonlítani. Egy munkamódszer-bemutató teljesen más terület, mint egy elkészült színházi előadás, és mindegyik a maga területén volt érvényes és tökéletes azon a napon. Láttam rajta, már amennyire a maszk engedte látni, hogy uncsi a válasz. Hát persze… A legnagyobb izgalom maradt el számára azon a napon, a megszokott WSO lezárás. Az pedig megnyugtató, hogy annyira erősek voltak a csapatok a színpadon, hogy alig tűnt fel valakinek az a tény, hogy – érthető okokból – egy csoport kivételével a gyerekek nem tudtak teljes egész produkciókat megmutatni a közönségnek. Ugyanolyan érvényű volt mindhárom. A kislánynak is…

Zsákhangya Nyüzsi Színház
Azt mutatták meg nekünk, hogy ők milyen módszerekkel küzdenek meg a csúfolódás témakörével. Azt kell mondjam, igen bátor eszközökkel. Azt a gondolatot hoztam el magammal leginkább, hogy vannak dolgok, amik úgy telepszenek ránk az életben, mint egy súlyos palást. Mint a csúfolódás palástja, ahogy a gyerekek fogalmaztak. Azt pedig így vagy úgy viselnünk kell – rövidebb, vagy hosszabb ideig, de az is lehet, hogy egy egész életen át. Aztán az is megeshet, mint ahogy néhányukkal történt, hogy ez a palást idővel nem súlyos, hanem inkább meleg, puha és megszokott lesz. Mert megtaláljuk a saját pajzsunkat, ami visszalöki a rossz dolgokat, vagy legalábbis auránkon kívül tartja azokat. Láttam és hallottam a gyerekek legbensőségesebb gondolatait a saját védőpajzsukkal kapcsolatban. Betekintést nyerhettem abba, ahogyan elkészítik azt. Az ő tanításuk nyomán el fogom készíteni én is a saját pajzsomat, és nagyon remélem, hogy egyszer én is megmutathatom majd nekik, milyen lett. Mert fontos, hogy ők tanították meg azt, hogy így is lehet.

Muharay Elemér Színpad
Írtam fel éppen a csoport nevét a jegyzetembe, amikor is ők belekezdtek előadásuk részletébe. Jó ideig úgy maradt, félig leírva a név… Mert egy pillantás alatt beszívott a nagyon erős jelenlétük, amit nem tudom honnan indítottak, de a mínusz első másodperctől ott volt a színpadon. Koncentrált és remekül felépített előadásrészletet láttam a Teremtés történetéről, a diákok szemének és értelmezésének szűrőjén keresztül. Kiváló ritmusban érkező és jó ízléssel készített humora volt a megszólalásuknak, mozdulataiknak és jelenlétüknek. Mindig van egy energia

(emberi, vagy nem emberi), ami felborítja a teremtői tökéletességet. Itt is ez történt. Ugyan egyelőre ez csak egy részlet a tervezett előadásukból, de már most érezhető, hogy nagyon izgalmas dolgokat fognak még mesélni nekünk az emberi természetről, annak minden szép és kevésbé szép oldaláról. Nagyon remélem, hogy láthatom majd a teljes alkotást.

Az Art Osztály kék csoportja
Egy túlélőshow formájában mutatták meg nekünk azt, hogy mit gondolnak a Föld mai helyzetéről és állapotáról. Az előadás egy bizonyos pontján előkerülő műanyag flakonokból és szemetekből összepréselt Földgolyó nem volt épp vidám látvány… Sőt! De tudomásul kellett venni, hogy igaz. A közönséget aktívan bevonó játékforma egészen nehéz terep, az előre kiszámíthatatlanság tényezője miatt. A csapat mégis bátran és energikusan fogott bele. Sikerrel is jártak, a közönség felállt és táncolt, ha kérték, hangokat adtak ki, válaszoltak, együtt lélegeztek a játszókkal. A legkülönfélébb kreatív megoldások jöttek a világegyetemben élő népesség bemutatására (cserélhető végtagú lények, a szeretet eltűnése ellenére egymásra találó lények, doboz zsűri stb.). Bátor dolog volt, hogy a közönségre hárult az az egyébként korántsem egyszerű morális feladat, hogy szavazza meg, a világűrben élő népek közül melyiket mentjük meg a kihalástól. Nem tudom meglepő lesz-e valakinek, de… az Ember népre jutott a legtöbb szavazat. Őket kell megmenteni a kipusztulástól. Hmm… Igaz, ami igaz, ők is tűntek a legelveszettebbnek a történések és a bemutatkozásuk alapján. De nem tudtuk meg, hogy valójában sikerült-e megmenteni őket, mert a túlélőshow házigazdájának mondata után: „Akkor a szavazatok alapján megmentésre kerül…" a függöny turbó sebességgel csukódott össze.
Mi pedig pontosan abban a bizonytalanságban ültünk tovább a nézőtéren magunkkal, az emberiség sorsával kapcsolatban, mint ami nem ritka mostanság a művelődési házon kívül sem.

Herczeg Dia

SZÉKESFEHÉRVÁR, TÁNCHÁZ

2020. október 10.
Szakmai vendégek: Tóth Erzsébet, Golden Dániel

Itt nem maradt el!
Négy produkció csapata érkezett Székesfehérváron a Táncházba, a Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozó Fejér megyei bemutatójára. Már az ajtóban ajándék fogadta az érkezőket: kis flakon fertőtlenítő mindenkinek, hogy egész nap kéznél legyen! Az előtérben pedig máris belecsöppentünk a színház világába, színházi kellékeket nézhettek meg közelebbről a gyerekek és a csekély számú érdeklődő, illetve nem is az érdeklődéssel volt baj, járvány idején a közönségnek is jobbára otthon a helye. És persze – az éppen szereplőkön kívül – maszkban voltunk.

Elsőként a Kodolányi János Gimnázium és Szakgimnázium **Kodócska 2.0 csoport**ja lépett színre a *#legyekura* című darabbal, amely William Golding *A Legyek ura* című regényének adaptációja, a rendező, Láposi Anita munkája.
Előző évben, irodalom órán már foglalkoztak a regénnyel (most nyolcadikosok), és két nyári táborozás is segítette, hogy kiforrja magát a produkció, amelynek képeit a film inspirálta, ahogyan a rendező elmondta. Nem akarták veszni hagyni a tavaszra tervezett bemutatót, de most is csak két próba jutott arra, hogy megmutatható legyen. Ahogyan elmondták, még nem érett az előadás, ez egy pillanat a rákészülésben.

Nos, ez a pillanat világos, átgondolt vonalvezetésű előadást jelentett, amelyet erős képek jellemeztek, remek térhasználat, egyszerű jelmezek és eszközök. Átgondolásra érdemes a kagylókürt túl direkt használata, ezúttal ökör szarv formájában. Fegyelmezett gyerekek játszottak, akik adósok maradtak konfliktusok megéltségével. A negatívum természetének körbejárása talán több lehetőséget kínált volna egy élőbb előadás megszületéséhez. Ettől függetlenül szép pillanatokban volt részünk a nagyon rokonszenves játszóktól.

A Kincsesbányáról érkezett **Kinder spielen csoport**, a Radnóti Miklós Általános Iskola Kazinczy Ferenc Tagiskolájának diákjait takarja, akik Fekete Heidi vezetésével, rendezésével a település sváb hagyományait, játékait elevenítették fel Schiffsbrüchige suchen… magyarul: Hajótöröttek keresnek… címmel.
Valójában a játék két, egymástól jól elhatárolható részre szakadt. Az első részben a német-sváb játékokat láthattuk egymás után, eszközökkel, kosárkával, kötelekkel, gombokkal, majd, a gyermekek által kitalált történetet (1-7. osztályosok), a rendező jóváhagyásával. Mindezt németül, illetve a mesénél időnként magyarul is. Láthatóan a német nyelv színpadi körülmények közötti használata nehézséget jelentett a gyerekeknek, túlságosan lefoglalta őket a megszólalás.
Ami viszont az első pillanattól egyértelmű volt, hogy itt a színpadról csorog a szeretet a rendező felé és vissza. Nem volt izgalom a sváb játékok – néha a kelleténél hosszabb – szünetei között, mert a rendező mindig mondta, hogy mi következik, mint ahogyan valójában oldalról narrálta a mesét is, amely zökkenőkkel ugyan, de rendületlenül haladt előre, különösen, hogy a csoportban vannak olyan – talán másodikos – gyerekek, akik igazgatták az éppen elfeledkező társaikat. Ők mindent tudtak. Túljutottak a szövegeken is, a németen is, a magyaron is.
Valójában a valódi játékhelyzetek hiánya volt az alapvető probléma, amelyről a produkció után beszélgettünk a rendezővel, akiről kiderült, hogy német anyanyelvű, és időnként nehézséget jelent számára olyan anyagok keresése, amellyel talán jobban segíthetné kis csoportját. Egy héten egyszer próbálnak, de igyekezni kell mindig, mert indul az autóbusz hazafelé a gyerekekkel. Azt el kell érniük, mert utána már nincs járat. Új belépői is voltak a produkciónak – az őszi betegségek kiesői miatt –, ők is hősiesen helyt álltak. Végtelenül kedves társaság, boldogan vonultak le a színről.

A bicskei Perlúdium Alapfokú Művészeti Iskola diákjai a **Prelúd Pódium** tagjai. Vezetőjük, rendezőjük Sulyokné Guba Judit. 2015-től dolgoznak együtt és két visszajáró gimnazistával is büszkélkednek.
A legjobb pillanatban kapták el a székesfehérvári bemutatkozási lehetőséget. A Magyar Nyelv Napjára készülnek (november 11.) egy összeállítással, és most volt az a pillanat, amikor van még idő alakítani, színpadra tenni a pillanatnyilag még irodalmi színpados (nem baj), meglehetősen statikus, egyelőre szövegfelmondós, néha olvasós, de már láthatóan a gyerekeknek nagyon is tetsző szövegeket. Ebben aztán megmutathatják, hogyan is tudnak beszélni, mert végre olyan műsorba kerülnek a Romhányi és más szövegek, ahol – jó rendezői megoldásokkal – parádés produkció születhet, és végre a nyelv, a beszéd kerül egy előadás középpontjába, amely nem lehet eléggé fontos mai világunkban, nyelvi állapotunkban. Bennünket is inspirált a hallott, látott félkész „mű”, sokféle tovább lépés lehetőségéről beszéltünk. Kíváncsiak lennénk, hogyan alakul, milyen lesz végül ez a bemutató. Szorítunk a Prelúdium Pódiumnak!

Az ebéd utáni záró produkció szereplőit már részben megismertük, ők a **Kodócska csoport**, Láposi Anita vezetésével. Népmesefeldolgozással készültek *A halhatatlanságra vágyó királyfi* címmel.

Az első pillanattól érezhető volt, hogy ez a történet nagyon megtalálta a rendezőt, a csoportot, akik betöltötték a színpadot és együttes erővel, szívvel, hittel álltak ki a halál ellen, a szeretet mellett. Az előadás erénye a gyönyörű együttmozgás, együttes megszólalás, a helyenként látványos ám mégis egyszerű jelmez, a tekintetek, a jól választott zene. A dramaturgiai pontok erősítésével, az átgondoltabb eszközhasználattal, a tekintetek bátrabb megmutatásával még fényesebb, megrendítőbb előadás születhet.
Az országos találkozóra (ha lenne) a Kodócska csoportot javasolnánk.

Székesfehérváron a szervezők jól végezték dolgukat, gondos vendéglátói voltak az eseménynek. Az éppen nem játszó gyerekek nem csupán kiállítást néztek, de workshopon is részt vehettek, ebédeltünk, és még a nap is kisütött a végére.

Tóth Erzsébet

NAGYKANIZSA – találkozás egy színjátszó műhellyel

2020. október 10.

Szakmai vendég: Perényi Balázs, Regős János

Igazi szakmai találkozó lett a XXIX. Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozó úgynevezett Zala megyei fordulója. Kénytelen vagyok „úgynevezett”-et írni, hiszen csak egy gyerekcsoporttal találkozhattunk. Hazafelé autózva, az jutott eszembe, hogy tulajdonképpen ez a luxus – hogy az alkotó folyamat közbeni konzultáció – kijárna minden igényes és jó pedagógusi kezekben lévő gyerekcsapatnak.
Mert mi is történt? A járvány miatt a szokásos 14-15 csoportból csak két helyi csapat tudott bemutatkozni, mégpedig a ház (Honvéd Kaszinó Városi Színpada) gyerekcsoportja és a Mozaik Társulat saját színjátszói és gyermek-táncosai. Az előbbitől egy work-in-progress stádiumban lévő, nagyigényű előadás-ígéretet láttunk, a *Valahol Európában* című musicalt. Amint az összpróba lefutott, körberaktuk a székeket – természetesen egymástól másfél méteres távolságra ülve és maszkot viselve! –, és szakmai beszélgetés kezdődött a gyerekek és a vezető pedagógus-rendező, Szollár-Nikolics Zsanna jelenlétében.
Tény, hogy már most is sok munka van az előadásban, a gyerekek és a rendező számos ötletes megoldással igyekeztek a korosztályhoz és a korhoz közel hozni ezt a más korban és körülmények között játszódó történetet. Jót tett az adaptációnak, hogy a csapat meglehetősen vegyes korosztályú. A kiskamaszoktól a felsőbb középiskolásokig találunk köztük színjátszókat. Ennél a darabnál az is előny volt, hogy nem egy intézményből valók a gyerekek, hogy kifejezetten a színjátszás és a művészi tánc okán jönnek össze.
Említették, hogy tulajdonképpen ez volt a harmadik összpróba. Ehhez képest – bár egy kicsit komótosan indult az előadás – tisztán, erős intenzitással szólalt meg a kórus és a szólók is szépen kidolgozottak voltak. Tanácsoltuk nekik, hogy jó lenne, ha találnának maguknak egy másik zenei alapot, mert mintha kiszolgáltatottjai lennének ennek a szintetizátoros változatnak. (Próbáltam segíteni nekik, hiszen Debrecenben és Miskolcon is színre került a darab, de kiderült, ott élő zenei kísérettel játszották, tehát nincs külön felvett zenei alap.) Az sem lenne haszontalan, ha többen megnéznék a klasszikus filmet.
Kértük, kicsit jobban figyeljenek oda a ruhákra/jelmezekre, kellékekre. Megjegyeztük, hogy az előadás most még helyenként túlfegyelmezett, keresniük kéne a felszabadultabb jelenlét lehetőségeit, hogy a térben ne csak a helyükre való pontos és fegyelmezett „beállásról” szóljanak a csoportjelenetek. Hogy valahogy meg kéne találniuk itt az anarchia és az együtt/egyszerre mozdulás érzékeny egyensúlyát.

A kiváló táncos csapat jeleneteit, – mely mindig külön betétként, a színpad előtt, lent zajlott – jobban egybe kéne dolgozni az előadással. Jelenleg még teljesen elkülönülnek a fenti történésekről, mintha külön produkciósort látnánk.
Az első „menet" után következett a szakmai beszélgetés, Perényi Balázs és magam is igyekeztünk hasznos szakmai tanácsokkal szolgálni. A gyerekekkel – az előadásukhoz kapcsolódóan – rövid színházi tréninget is tartottunk, majd még egyszer bemutatták a darabot. Így az egész alkalomnak inkább jó értelemben vett próba-jellege lett, semmint valamiféle kész eredmény bemutatása. Ez oldottá tette a találkozásunkat, és biztosan jó hatással lesz majd a későbbi bemutatóra.
„Kell még dolgoznunk a darabon. Nem csak azért, mert nincs kész, hanem ami jelenetek készen vannak, azokon is szeretnénk még csiszolni, de nagyon nagy reményeket fűzünk ahhoz, hogy egy nagyon jó bemutatót fogunk majd – remélhetőleg nyáron – tartani." – mondta Szollár-Nikolics Zsanna, a Honvéd Kaszinó Városi Színpada és a Mozaik Társulat vezetője.
A gyerekek után még egy, inkább a „diákszínjátszó mezőnybe tartozó előadást is bemutattak nekünk. Egy ún. pajzán népi komédiát, a *Lónak vélt menyasszony*-t, Baranyi Ferenc szövege alapján. Nos, ez az előadás egyelőre még kezdetleges állapotban van, pajzán is, népi is, várja a kidolgozást, hogy majd harsány komédiaként örvendeztesse meg a vásárok, szabadtéri események közönségét.

Regős János

SIROK, MÁTRA MŰVELŐDÉSI HÁZ

2020.október 20.
Szakmai vendég: Nyári Arnold, Tölgyfa Gergely

2020-ban semmi sem úgy történik, mint korábban. Tudja mindenki, hogy miért. Éppen ezért felemelő érzés Sirokra autózni, hogy a WSO megyei fordulói közül egy mini fesztiválon vehessünk részt Tölgyfa Gergely kollégámmal.
Aki egy kicsit is jártas a gyermekszínjátszásban, annak nem ismeretlen Gál Zoltán és Rajnavölgyi Vilmos munkássága. Tudható és várható, hogy nagy szakmai tudással és rutinnal dolgoznak csoportjaikkal, és még annál is nagyobb szívvel és lelkesedéssel. Különleges élmény, hogy most nem ők utaznak másik városba, hogy bemutassák előadásaikat, hanem mi vagyunk oly szerencsések, hogy otthonukba látogathatunk. Érkezésünkkor a gyerekek már a művelődési ház ajtajában várnak. Az első perctől az utolsóig érződik a fesztiválhangulat, bizsereg az egész terem.
A PAFF Színpad *A makacs menyecske* című előadása is lelkesítő, majd őket követik a Bendegúzok *A Fagyos királlyal*. A cigány ballada csodálatosan rímel a minket körülölelő világra. A szegény fiú elindul, hogy tüzelőnek való fát vágjon az erdőben. Azonban A Fagyos király erdejébe nem lehet csak úgy belépni, hamar a király börtönében találja magát. Édesanyja keresni kezdi, de amikor megtalálja, szabadítani nem tudja. Csak halott varázsparipája segítségével menekülhet, és szállhat szembe a királlyal. Azonban nagy örömre nincs ok, hiszen a gonosz legyőzéséért nem jár jutalom, újra szegényen indulhat fáért a fiú, de most már szabadon.
Vissza a START mezőre… Az előadás formanyelve remekül illeszkedik a történethez. A fekete-fehér tónusú jelmezek, eszközök segítenek, hogy a szereplőkön keresztül a lényegre koncentráljunk, és már az első pillanatban súlyként nehezedik ránk a nyomasztó önkényes hatalom színtelen kivetülése. Ritkán látni gyermekszínjátszó előadásokban jól használt bábokat. Itt egy hatalmas, kétembernyi óriásbáb segít megjeleníteni a királyt, melynek mozgatásához legalább 3-4 fiatal szükséges, hogy a testet és a karokat is mozgatni tudják. Igazi kihívás technikailag

mozgatni, a történetben pedig legyőzni őt. Az előbbi feladat a csoport fiú tagjainak jut (ők bírják el), míg a történet főhősét egy lány játssza. Nézőként azt gondoltam, hogy ez is az aktualitás miatt van, de a szakmai beszélgetésen megtudom, hogy nem volt ilyen szándék. A hatalmas báb segít a díszlettelen térben eligazodni, irányokat kijelölni, igazán jó ötlet. A zenék használata is illeszkedik a balladához. Élő gitárzene kíséri a fiút az útján ezt váltja néhol fémes csatazaj, vagy egyéb effektként szolgáló gépzene. De még ennél is erősebb, drámai hatású a csend, amivel bátran élnek az előadás készítői. Szívszorongató, amikor az anya próbálja megmenteni a fiát, de a kezek nem érik el egymást a börtön rácsain keresztül. És igazán erőteljes, rémisztő az erdő kórusa, közös mozgása, ahogy a király parancsát teljesítve rabságba vetik a fiút. Az egész előadás jellemzője, hogy a résztvevő fiatalok koncentráltan, nagyon komolyan teszik a dolgukat, senki nem lóg ki, igazi csapatmunka nézői lehetünk. Persze igazán örömteli az lenne, ha sok lehetőségük lenne bemutatni ezt az előadást, de ez idén nem így volt. Ez egy picit érződik is. Az előadás ritmusa néhol döccen, de úgy gondolom ez lenne az, ami eltűnne, mire az országos gálára jutna a csapat. Sajnos ez idén nem így lesz. Pedig ott lenne a helyük. Én azonban azon szerencsések közé tartozom, akik láthatták a Fagyos királyt és így továbbra is lelkes rajongója vagyok Gál Zoltán és Rajnavölgyi Vilmos színházi és pedagógiai munkájának.

Nyári Arnold

Széna vagy szalma?

Az idei évben Rajnavölgyi Vilmos rendezésében a siroki PAFFF Színpad tagjai *A makacs asszony* (Székely asszony és az ördög) című népmesét dolgozták át és állították színpadra. Az alaphelyzet nagyon is tréfás és életszagú: egy fiatal házaspár a szülőkhöz látogatóba menet megpillant egy boglyát. Összevesznek rajta, hogy széna vagy szalma. A menyecske annyira megsértődik, hogy megnémul, mindaddig, amíg a férje el nem ismeri az ő igazát. A család számára olyan meglepő cserfes lányuk hallgatagsága, hogy először betegnek, később már halottnak is hiszik. A makacs asszony végül hagyja magát el is temettetni. Majd a sírban jut eszébe, hogy azért ez lehet, túlzás volt a részéről és elátkozza magát, „hogy az ördög vinne el". Természetesen meg is jelenik az ördög és a makacs, erős, bátor asszony felpattan a hátára. Az ördög sehogy sem képes szabadulni az asszonytól, így lepaktál a férjjel, hogy gazdaggá teszi őt, ha megszabadítja az asszonytól. Megköttetik az egyezség és a férj megszabadítja – amolyan archaikus stílusban, elveri a feleségét – az ördögöt. Majd az előadás további részében láthatjuk, ahogy az ördög beteljesíti ígéretét és gazdaggá teszi komáját. A terv az, hogy három király egy-egy lányába belebújik az ördög és amikor „megbetegednek", a Férj előáll mint gyógyító, és az „Indulj, komám!" felkiáltással kiűzi az ördögöt. Jutalmul a Férj aranyat kap a hálás királyoktól. Az első kettő akció sikerrel zárul, ám a harmadik lány annyira megtetszik az ördögnek, hogy semmilyen felszólításra nem hajlandó kibújni a királylányból. Majd hirtelen megvilágosodik a Férj és az asszonnyal fenyegeti meg az ördögöt, mire az rögtön menekülőre fogja. Férj és feleség pedig, ha békességben nem is, de gazdagságban biztos élik tovább az életüket.

Na, igen. Azok a fránya emberi játszmák – jutott eszembe, amikor elkezdődött a színjáték a két házastárs között. Egy csomó ehhez hasonlatos közhelyes élethelyzetet láttam, csináltam már jómagam is. Elől vagy hátul nyomja-e az ember a fogkrémes tubust? Lehajtja-e a legény a vécéülőkét esemény után vagy se? Itt a helye a dugóhúzónak? Miért néztél úgy rá? Nem megyek veled sehova, amíg…És ezekben a – később már talán teljesen nevetséges – helyzetekben erősödhetnek meg régi kibeszéletlen konfliktusok. Megkapó jelenet, amikor megérkezik a pár a családi találkozóra. Az addigra vérig sértődött asszony már meg se mukkan. Ül egy széken és tiltakozólag keresztbe teszi a kezét, morcosan elmereng a távolba. A család tagjai, akik eddig cserfesnek, energikusnak, harciasnak szokták meg, most teljesen elhűlnek az apatikus állapottól.

Nem tudják kódolni az új lányuk képét, így rögtön temetni is kezdik. A lényeg a két szereplő kitartó „küzdelmére" , ám a mese végkimenetele rámutat, hogy ha a két fél elfogadná a másik negatív értékeit, akkor mindketten egy csodálatos élet kapujában találhatják magukat.
A játszókon a szeretve csinálás művészete látszott. Ami számomra mindennél fontosabb, mert lehet nagy az az ing, ha az ember lelke benne hatalmas. Minden hibát, pontatlanságot azonnal megbocsátunk, vagy észre sem vesszük, ha azt látjuk, hogy ami történik a színpadon, az élő, szerethető, organikus. A játék szeretete és az egymásra figyelés az, ami irigylésre méltó a siroki színjátszós közösségben.

Tölgyfa Gergely

BERHIDA, II. Rákóczi Ferenc Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskola

2020. november 13.
Szakmai vendég: Sz. Pintér Rozália, Zalavári András

Verőfényes, szinte tavaszi napsütésben érkeztünk Berhidára, hogy két színjátszó csoport – a **PERESZKE** és a **PERSZE** – próbáját megnézzük.
Mivel a vírushelyzet miatt a művelődési ház bezárt, így a színpad helyett a Berhidai II. Rákóczi Ferenc Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskolában a drámafoglalkozások helyszínéül szolgáló tanteremben találkoztunk a gyerekekkel és vezetőjükkel, Fésüs Évával.
Először a PERESZKE tagjai, a „kicsik" mutatkoztak be. Ők a kezdők, 2-3. osztályosok (9 lány, 3 fiú), többségük szeptembertől csatlakozott a csoporthoz. Érthető tehát, hogy ők alapozó, előkészítő gyakorlatokat, játékokat mutattak meg, melyeket rendezőjük csokorba szerkesztett, hogy azok gördülékenyen kövessék egymás.
Éva „kívülről" figyelte őket, egy-egy hívószó segítségével jelezte a következő gyakorlatot, a játékok indítását rábízta a már tapasztaltabb csoporttagokra.
A foglalkozás (próbarészlet) célja: az egymásra figyelés, és a koncentráció erősítése volt, mindez beszédgyakorlatokhoz társítva.
Minden játékos gyakorlat a társakkal való, egymásra figyelő közös „alkotást" segítette. Így gyakorolták a közös versmondást („színes" versek), játékkal összekötve – melynek során egyéni megszólalásra is volt alkalom –, a ritmust megtartva, majd hangszín-, hangerőváltó, szövegmegállító gyakorlatok következtek. Ezeknél más-más gyerek lehetett az irányító szerepében.
A kis bemutató résztvevői a figyelemmegosztást is gyakorolhatták, egy bonyolultabb feladatban figyelniük kellett a szövegre, mozgásra, és a társakkal való szemkontaktus megtartására is. Végül a gyerekek a csoport által választott „lövöldözős" – szintén koncentrációs – játékot játszották a PERSZE tagjaival együtt.
A foglalkozás zárásaként egy kis szertartás keretében körben, kézfogással, egymás szemébe nézéssel, szóban is megköszönték egymásnak a közös játékot.
A rövid, kb. 15 perces próbán ízelítőt kaphattunk a csoportban zajló komoly alapozó, sok játékkal fűszerezett színjátszó-tevékenységből, melynek során a gyerekek végig derűsek, oldottak maradtak, s ez, valamint a bemutatott gyakorlatok sokszínűsége kétségkívül vezetőjük hozzáértését dicséri.

A kezdő csoport bemutatóját követte a **PERSZE** csoport (7 felső tagozatos lány) *Világvége 2.0* című majdani előadásának néhány részlete.
Ebbe az életjátékba a gyerekek – többek között az idei „vírushelyzet" kapcsán is kialakult – bizonytalanságaikat, kételyeiket, félelmeiket gyűjtötték össze. A színpadi játék a gyerekek öt-

leteiből, szövegeiből alakult, azokat felhasználva szerkesztette a csoportvezető. Jó érzékkel távolította el a gyerekeket a COVID-tól, hiszen ebben a játékban a tudósok a közelgő világvégét jósolják meg „csalhatatlanul", és az attól való félelem generálja az ábrázolt jelenségeket.
A hétköznapi tevékenységek kapcsán mutatják be a szülőkben, gyerekekben kialakuló félelmeket, feszültségeket, de kissé ironikusan megmutatják a helyzet kapcsán a médiákból, főleg az internetről ránk, rájuk zúduló valós és álhíreket, félinformációkat, melyek között lehetetlen eligazodniuk, de mégis óriási hatással vannak rájuk és a környezetükre. Pontos képet festenek a fogyasztói társadalom anomáliájáról, a világvége/a teljes megsemmisülés árnyékában is az eladásra, a „csak neked, csak most!", a „vegyed, vigyed!", „ez kell neked!", „mert te megérdemled!" elvet követő kereskedelmi fogásokról, és az ezeknek bedőlő vevői magatartásról. Noha az életjáték a valódi világvége „eljövetelét" sugallja, a zárókép utáni „fricska" – *megjelenik a futár a megrendelt akciós kávéfőzőgéppel* – mégiscsak táplál némi reményt, hogy van még élet a világvége után is!
A játszók a színpadi játékban mindössze kétféle eszközt használnak, okostelefonokat, és hulahoppkarikákat. A telefonokat rendeltetésszerűen (ébresztésre, telefonálásra, üzenetküldésre, internetes böngészésre stb.), a karikákat szimbolikusan, különböző terek, tárgyak, időnként fogalmak jelölésére használják. Ötletes és plasztikus megoldás, amikor az egyik jelenetben a szereplők saját feszültségüket/problémájukat „adják"/pakolják egymásra, s ez nemcsak szövegben, hanem az egyre gyűlő karikák egymásra aggatásában is megjelenik, vagy amikor az egyik szereplő szinte „elveszik" az internetről rázúduló hírek között, szó szerint belegabalyodik a karikákba.
Az eszközhasználaton kívül még a színpadi játék hatását erősítik a jó helyen alkalmazott zenei betétek és a fénytechnika is.
A – főpróbának tekinthető – előadásrészlet alatt a játszók végig koncentráltan, egymásra figyelve játszottak, látszik, hogy ez a sajátjuk, közös alkotás. Az is kitűnik, hogy ők egy közösség tagjai, félszavakból, pillantásokból értik egymást, ez érzékelhető volt az egyes elakadások, tévesztések áthidalásából. Kétségkívül ez a többéves együttjátszás, gondolkodás eredménye/hozadéka.
A bemutató kapcsán a megfelelő térhasználatot csak elképzelni tudtuk, mivel színpad helyett egy tanteremben voltunk, ahol a játszók időnként túl közel kerültek egymáshoz, nem volt lehetőségük az egyes gesztusok, reakciók pontos kijátszására. A különböző mozdulatsorok időnként esetlegesre sikeredtek, még kimunkálatlanok. Némi gyakorlásra vár az elhangzó szövegek artikulációja is.
Természetesen ezek a hiányosságok mind javíthatók, gyakorolhatók, és reméljük, hogy tavasszal egy pontosított, jobban kidolgozott, ötletekkel még tovább dúsított, megfelelő térben bemutatott előadást láthatunk a PERSZE csoporttól.

Sz. Pintér Rozália
Zalavári András

Online országos gyermekszínjátszó „találkozó"

Mint a *Felelős szerkesztő jegyzetében* lapunk 4. oldalán említettük, a 2020 novemberének elején elrendelt újabb veszélyhelyzeti intézkedések miatt le kellett mondanunk a november 20-21-re tervezett (júniusról halasztott) országos találkozó valós térben, személyes jelenléttel történő megrendezéséről. Maradt az online bemutatkozás és szakmai értékelés lehetősége.

Negyven feletti a felvételek száma**,** amelyeket az ebben az évben készült előadásukról, vagy a saját próba- és tréningmunkájukról beküldtek a gyermekszínjátszó csoportok. Mindezeket a (többnyire) friss felvételeket azért kértünk és kaptunk meg a csoportoktól, hogy azokból vetítést szervezhessünk november 20-ra.
A beérkezett felvételekből válogatás készült, ami itt érhető el: *https://youtu.be/12gIYOE8_5Y*
A válogatásban néhány fontos és érdekes „helyzetjelentés" mellett elsősorban az előadásokból mutatunk sokat, szám szerint tizennégyet.

A felvételek sorrendje a következő:

1. Cseppet, Te, Laci 2.0, Érsekvadkerti Petőfi Sándor Általános Iskola, r. Fontányi Andrea
2. Mestercraft, Kockó projekt (munkavideó), Bp. IX. Kerületi Molnár Ferenc Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola, r. Éles Eszter
3. Drámanuszok, Hatrongyosi kakasok, Kecskemét, Szent Imre Katolikus Óvoda és Általános Iskola, r. Siposné Hajdú Margit
4. Pogácsa az arénában, Lila álom, Budapest, Holdvilág Kamaraszínház, r. Koltai Judit
5. Kalamajka, Mese a hőscincérről, Szeged Jerney János Ált. Isk., r. Lovai Ágota
6. Gézengúzok, Ludas Matyi, Nagyberényi Dr. Faust Miklós Általános Iskola, r. Kristáné Soós Melinda
7. Kodócska, A halhatatlanságra vágyó királyfi, Székesfehérvár, Kodolányi János Gimnázium, r. Láposi Anita
8. Napsugár Gyermekszínpad, Tézeusz kalandjai, Jászfényszaru, r. Kovács Tímea
9. PAFFF Színpad, A makacs menyecske, Országh Kristóf Általános Iskola, Sirok, r. Rajnavölgyi Vilmos
10. Dráma-kuckó, Kamasz Panasz, Egri Lenkey János Általános Iskola, r. Mohácsi Judit
11. PERSZE, Világvége 2.0 (részletek), Petőfi Művelődési Ház és Könyvtár, Berhida, r. Fésüs Éva
12. Muharay Elemér Színpad, Múltidézők (részlet), Fót, Vörösmarty Művelődési Ház, r. Révész Melinda
13. Paletta Színjátszó Csoport, Csepel, Évi, Nagy Imre Általános Iskola és AMI / most: Fasang Árpád Alapfokú Művészeti Iskola SZÍN-PAD-KÉP Tagintézménye, r. Keszy-Harmath Eszter
14. Felsős Irodalmi Színpad, Kicsoda Abigél?, Szigetszentmiklósi Ádám Jenő Általános Iskola és AMI, r. Kovács Etelka
15. Kodócska 2.0, A Legyek ura, Székesfehérvár, Kodolányi János Gimnázium, r. Láposi Anita
16. Bendegúzok, A Fagyos király (cigány ballada), Országh Kristóf Általános Iskola, Sirok, r. Gál Zoltán

Ehhez a közzétett, bárki által megnézhető felvételekből álló válogatáshoz szerveztünk november 27-re egy online zsűri-beszélgetést is.
A 29. Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozóból a vírushelyzet most ezt, illetve ennyit engedett meg. Tisztelettel jelentjük, ennek is nagyon örülünk, sőt, büszkék vagyunk arra, hogy a csoportok nem adták fel, hogy aktív közreműködők voltak abban, hogy a magyar gyermekszínjátszás nagyobb „folytonossági hiány" nélkül átvészelhesse, átélhesse ezt a nehéz időszakot.

dpm
drámapedagógiai magazin · a magyar drámapedagógiai társaság periodikája
69. szám

Online szakmai

– a beszélgetés szövegét Körömi Gábor gondozta –

Online tér, 2020. 11. 27.
Résztvevők: **Dolmány Mária, Pátkay Mónika, Körömi Gábor**
Moderátor: **Jászay Tamás**

A Magyar Drámapedagógiai Társaság a 2020-as esztendőben az Országos Weöres Sándor Gyermekszínjátszó Találkozó zárásaképpen arra kérte a jelentkező csoportokat, hogy készítsenek az előadásról, a próbáról videófelvételt és ezt küldjék be. A beérkezett felvételekből tizenhat került be az első válogatásba, mely a DRAMAPEDAGOGIA YouTube-csatornán egy több mint három és fél órás előadássorozatként, válogatásként jelent meg 2020. november 20-án. Az előadások azóta is láthatók (bár az eredeti ígéret az volt, hogy egy hónapig lesznek elérhetők). A beküldött felvételekről, a karantén gyermekszínjátszással kapcsolatos kihívásairól és lehetőségeiről beszélgetett Jászay Tamas kritikus vezetésével az MDPT elnökségének három tagja. A nyilvános beszélgetés 2020. november 27-én zajlott a ***gyermekszínjátszó rendezők részvételével*** *a Zoom alkalmazásban. A beszélgetés szerkesztett változatát közöljük.*

Jászay Tamás: (A beszélgetésben résztvevők és a hallgatóság köszöntése után.)
Mindannyiunk számára rendhagyó ez az esemény. Tizenhat előadás felvételét néztük meg az elmúlt napokban. Az országos döntőn zsinórban végignézünk húsz-harminc előadást, de nem lehet visszatekerni, újranézni… Mit gondoltok az online formáról, mennyire működött nektek, mi volt az, ami kevésbé működött?

Körömi Gábor: Végignézve az előadásokat szembesültem a visszatekerés lehetőségével és azzal, amit a nézőtér félhomályában nem lehet megcsinálni, hogy az ismerős mondatoknak utána lehet nézni. Másrészt nem a sötétben kellett jegyzetelnem, hanem világosban. De emellett sok korláttal is szembesültem, mindenekelőtt, hogy nem voltam ott, nem voltam jelen, nem arra figyeltem, amit szerettem volna, hanem amit a kamera mutatott.
Sok esetben próbát vettek fel a csoportvezetők, és ez újdonság volt, hiszen azt láttuk a munkafolyamatokból, amit egyébként a fesztiválon nem látunk. Amit a csoportvezető az előadás előtt elmond, hogy milyen körülmények között készült az előadás, abba most teljes bepillantást nyerhettünk.

Pátkay Mónika: Azt gondolom, hogy működhet az online térben is az előadás. Ezt a mostani válogatást mégsem tekinthetjük versenynek, hiszen nagyon különböző munkafázisban voltak az előadások. Nem lehet őket összemérni. Alsósoknál biztosan úgy van, hogy a bemutató előtti hét a legfontosabb, amikor összeáll az egész előadás.
Sok helyen láttam, hogy még benne van a csoszogás, még benne van egy kis ruhaigazgatás, ami az utolsó héten már kikerül az előadásból. Nagyon jó volt, hogy rá lehetett keresni például zenei betétre, ami egészen más értelmezést adott a darabnak. Például volt Kállay-Saunders Andrásnak egy dala, ami épp arról szólt, amiről a darab. Voltak katartikus pillanatok, amikor én is elérzékenyültem, néhány előadás tudott képernyőn keresztül is nagyon ütős lenni.

Dolmány Mária: Nekem nagyon hiányzik az a közeg, ami egy színjátszó előadásnál a színházteremben, a helyszínen körülvesz. A közönség szuszogása, elcsendesedése, mocorgása, főleg a gyerekközönség reakciói, akik sokkal jobban leveszik, miről szólnak az előadások. Ez nagyon sokat ad egy előadáshoz. (…) Ha felvételről nézek egy színházi előadást, akkor is azt szeretem, ha nézők előtt veszik fel. Ha így készül a felvétel, akkor a gyerekek a közönségnek játszanak, akkor látom, miről szeretnének mesélni a nézőtérnek. Ha csak egy üres teremben játszanak, sajnos többször ez volt a látott felvételeken, akkor a kamerára figyelnek, sokkal jobban kitekintgetnek az előadásból, nem tudják olyan szinten átadni magukat az élménynek.

Látjuk, hová juthatnának el az előadásban, ha a próbafolyamat véget érne és végre közönség előtt játszhatnának, de most még az a kis fűszer hiányzik belőle, amit az élő előadás, a közönség visszajelzése jelent.

Körömi Gábor: Erre volt jó példa az első előadás, az érsekvadkerti Cseppet, ahol a közönség helyett kitette a csoport a szeretteik képét a székekre. Ezzel is mutatták, hogy „nekik játszunk, csak ők most nem lehetnek itt a létszámkorlátozás miatt". Érezni lehetett, mennyire hasznos, ha jelen van a közönség, például a siroki előadásoknál is.
A felvételek azt mutatták, hogy nem csak úgy nincsen készen az előadások többsége, hogy van még rajtuk csiszolni való, hanem a fesztivál előtti előadások hatása is hiányzott. Amikor fesztiválra visz egy rutinos gyermekszínjátszó-rendező egy előadást, azt addigra már kétszer, háromszor játszotta a csoport. Akad, akinél ez a folyamat több hónapig is tart és csak utána mutatja meg a Weöresen a produkciót.
Talán ez a kigyakorlottság vagy rutin hiányzik, de ez természetes. Most még arra koncentrálnak, hogy odaérjen időben a szereplő, még meg kell találja a hangsúlyt, a pontos szöveget. Az ígéret mindenkinél megvan, az egyik csoport így is fejezte be a kisfilmjét, hogy találkozunk a 2021-es tavaszi bemutatókon. Reméljük, hogy ez így is lesz!

Pátkay Mónika: Ha úgy hangzik a kérdés, hogy lecserélhető-e a Weöres, a gyermekszínjátszó fesztivál online formára, mert ez jobb, mint amikor jelen vagyunk, erre természetesen az a válaszom, hogy nem. De nem érdemes elhalasztani, vagy szüneteltetni a próbákat és a készülést, mert így is van létjogosultsága a gyermekszínjátszásnak.
Fontos különbség a csoportok között, hogy ki milyen technikai háttérrel rendelkezik, hogyan készült a felvétel. Kik vették fel, hogyan vették fel? Volt, hogy egy tornateremben, esetleg csak telefonnal egy szülő, és ezt tudták elküldeni. Lehetett volna jobb felvételt is csinálni, de addigra már nem lehetett játszani. A másik megoldás pedig az volt, hogy ráálltak arra, hogy filmesítsük az előadást, így került a felvételre bevezető, stáblista.

Dolmány Mária: Annak is van létjogosultsága, hogy különböző munkafázisokban vegyük elő a kamerát és rögzítsük a csoport munkáját. Ez nagyon fontos eleme lehet a gyerekekkel folyó közös munkának, persze nehéz visszanézni magukat, de így láthatják, hogy mi az, ami átjön még a kamerán keresztül is, és mi az, ami csinált, nem valódi.

Jászay Tamás: Máris nagyon sok szempontot bedobtatok. Természetesen nincs, ami pótolja az élő előadást. Ebben az egyelőre fél éve, de ki tudja meddig tartó őrületben, ha valamit megtanultunk, az az volt, hogy a színház élőben működik és pont. Ezt persze eddig is tudtuk, de ez eddig természetes volt.
Nagyon élveztem azokat a felvételeket, ahol energiát fektettek abba, hogy ez egy mobiltelefonos, kamerás változat. Sokszor a témához is kapcsolódott, szinte egy kisfilmet forgattak, például a Kockó projekt, ami kész film lett. Megnéztem és azt éreztem, hogy szeretném élőben is megnézni: vajon akkor is működne ez a dolog?
Természetesen nem tud mindenki profi kamerát, profi vágót szerezni, összességében nekem mégis pozitív csalódás volt az a minőség, amit kaptunk a válogatásban. Mindannyian vagyunk már olyan régen ebben a szakmában, hogy az előadás formátumát látjuk, akármilyen is az a felvétel. Az minden esetben kiderült, hogy miben gondolkodtak az alkotók. Technikailag nem voltam elégedetlen.

Körömi Gábor: Tegyük hozzá, hogy ma már a gyerekek kezében olyan telefonok vannak, amivel minőségi felvételt lehet készíteni, sőt vágni is, ha szükséges. Én is rendszeresen készítek felvételeket a próbákról, elsősorban dokumentációs céllal, hogy rá tudjak nézni, amikor készülök, de ha hosszú kihagyás van, akkor volt arra is példa, hogy a gyerekekkel együtt néztük meg. Hamar túlesünk azon, hogy jaj, hogy nézek ki, ez csak az elején jelent problémát. Valószínűleg a csoportvezető is megnézette a saját csoportjával az előadást, mielőtt beküldte nekünk.

Dolmány Mária: Az is egyértelműen látszik több esetben, például a Kovács Etelka által rendezett Kicsoda Abigél? című kisfilmben, hogy egy-egy jelenetet többször vettek fel. Volt, hogy ugrás volt a felvételben, de ez nem baj, hiszen ebben a formában van lehetőség a javításra.
Például a Kockónál, ahol egy pincefolyosón készítették a felvételeket, az jutott eszembe, hogy hasonló bejátszásokat már a kőszínházak is használnak, milyen jó lenne, ha ezek bekúsznának a gyermekszínjátszásba is. Izgalmas helyszínen izgalmas hangulatot teremtenek a tulajdonképpen nulla költségvetésből készült bejátszások. Merjük bátrabban használni az „IKT" eszközöket az előadásokban is!

Pátkay Mónika: Volt, aki a bakikat kivágta, de volt, aki benne hagyta. Például *A halhatatlanságra vágyó királyfi* című előadásban volt egy pillanat, amikor egy hangeffektre várt a királyfi, de az késett. Nagyon tetszett az a hihetetlen figyelem, ahogy erre reagáltak a játszók. Aki rendezett már, tudja, hogy micsoda fegyelem kell ehhez a csoportban. Senki nem néz ki, senki nem pánikol, megy az előadás tovább.

Körömi Gábor: Mindig az az egyik téma a szakmai beszélgetéseken, hogy „Ó, hát mi nem ebben a térben próbáltunk, ez a színpad nem a mi közegünk, hiszen a padokat széttolva próbálunk általában". Most beleláthatunk a csoportok saját közegébe, hogy hol dolgoznak. Ahogy néztem a Pogácsa az arénában csoport előadását, örömmel fedeztem fel, hogy mi is hasonló teremben próbálunk. Ez az ő színjátszós otthonuk. Nem csak a varázslatot láttam, ahogy a verseket előadták, énekelték, hanem azt is, hogy ebben a térben a gyerekek hitelesek voltak. S ha bekerülnek egy háromszáz fős nézőtér elé, akkor lehet, hogy pont ez a hitelesség veszik el. Ezért kell odaülni közel, akár fel a színpadra, kamara-körülmények közé. A kamera is mindent közelebb hozott.

Dolmány Mária: Voltam az ősszel megvalósult találkozók közül Fóton. Láttam a házigazda Révész Melinda csoportjának *Múltidézők* című előadását a helyi művelődési házban, ami nem egy nagy színpad, gyermekszínjátszóknak való. De még ehhez képest is intimebb tér volt, ahol a videón láthattuk az előadást. A saját, otthonosan berendezett közegükben az előadás egészen más hangulatúvá vált. Többletjelentést adott neki a helyszín.

Jászay Tamás: Révész Melindáék felvételénél én például szomorú voltam, hogy nem láttam az egészet, mert csak egy részlet került be a válogatásba. Nagyon kíváncsi lettem volna, hogyan dolgoznak tovább a versekkel. Úgy érzékeltem, hogy volt egy kerettörténet arról, hogy mi történik azzal, aki nem lép egyszerre, majd kifejezetten tetszett, ahogy a Reményik-verset beépítették az előadásba.
Nem szeretnék se panaszkodni, se a jövőbe látni, mert mindkettő fölösleges, de érdekelne a véleményetek arról, ami az egri Kamasz Panasz előadásnál jutott eszembe, tudjátok, amiben maszkot vettek fel, mosolygó szájat rajzolva magukra. Szóval a következő évben, években gyermekszínjátszó produkcióknál jönnek a COVID-kompatibilis előadások? Mit gondoltok Ti erről? Nyilván ez módszertani kérdés is.

Dolmány Mária: Azt látjuk évről évre, hogy az éppen aktuális társadalmi kérdések mindig előkerülnek a gyermekszínjátszó előadásokban is. Inkább a felsősöknél jellemző ez, mint a kisebbeknél. Sok olyan előadás és rendező van, akik évről évre beépítik a napi problémákat az előadásaikba. A járvány miatti változások olyan erős élményként jelennek meg a gyerekek életében is, hogy ezt nem lehet kikerülni.
A gyermekszínjátszás fontos azért is, hogy kibeszéljük, kijátsszuk, tanuljunk belőle, tanácsokat adjunk másoknak, hogyan dolgozzák fel az élményeiket.

Pátkay Mónika: Volt az egyik előadásban egy jelenet, a berhidai Világvége 2.0-ban, amikor bevásárolni rohannak az emberek. Számomra sokkoló volt a felismerés, hogy igen, ezt csináltuk márciusban. Döbbenetes volt látni a gyerekek játékában, hogyan reagált az emberiség erre a hirtelen jött helyzetre. Szerintem ez már megjelent a színpadon.

Körömi Gábor: Fésüs Éváék játékában az előadás címe is már ezt a bizonytalan világot fejezte ki. Most mi lesz velünk? Ha mi, felnőttek bizonytalanul érezzük magunkat, kiszolgáltatva a járványnak és a hí-

reknek, akkor mit érezhetnek azok a tizenévesek, főleg azok az érzékenyebbek, akik a színjátszó csoportba járnak. Erre a feldolgozásra volt szép példa ez az előadás, ahogy a Mohácsi Judit által rendezett Kamasz Panasz előadás maszkos indítása is.

Jászay Tamás: Örülök, hogy ez a két előadás egyszerre került szóba. Mindkettőben a vírus, a válság játékba hozása azért tetszett, mert nem rátét, díszítés volt az egészen. Sikerült olyan formát találni, ami színházilag érvényes volt. Imádtam a hulahoppkarikákat és a vigyorgó szájú maszkokat. Hiszen erről szólt ez az előadás, hogy a kamaszoknak mindig ugyanazt az egyenmosolyt kell magukon hordani. Ha már itt van a maszk, akkor használjuk. A hulahoppkarikák mindenki saját mikrovilágát jelképezték, azt a zártságot, amiben léteznek a kamaszok, s közben a „social distance" előírásait is betartották.

Körömi Gábor: Nálunk az iskolában is napi probléma, hogy mikor jönnek be a próbánkra ellenőrizni a járványügyi előírásokat, hogy aztán betiltsák az egész csoportot. Mert a próbákon nem tudjuk tartani a szükséges távolságot, egymáshoz érünk, ha az adott jelenetben vagy játékban ez szükséges. A kerületi művészeti fesztivál kiírásában szerepel, hogy hányan lehetünk egyszerre a színpadon, lehet, hogy eljutunk odáig, hogy próbán sem lehetünk majd többen egyszerre. Ilyen szempontból az a világ, amerre tartunk, ha a járvány nem csitul, minden közösségi alkotó tevékenység végét fogja jelenteni.

Éles Eszter: Mi is ezzel szenvedünk, hiszen el sem kezdhettük volna szeptemberben a munkát, mert a szabályok alapján az osztályokat nem lehetett vegyíteni. Ezért is filmben gondolkodtunk, mert a két osztály, ahonnan a játszók jöttek, nem találkozott egymással. Minden próbából két alkalom volt, egyelőre nem lehet összeereszteni a gyerekeket.

Dolmány Mária: Ahogy énekelni nem lehet, mert túlságosan sok levegőt fúj ki ezzel az ember, ilyen alapon színjátszani sem lenne szabad. Egyszer Kaposi Laci azt mondta, még húsz évvel ezelőtt, hogy kíváncsi lenne arra, mi mindent lehet elvenni a színjátszóktól, hogy még élő és érvényes előadást hozzanak létre…
Lehet, hogy ez a helyzet jó alkalom arra, hogy kipróbáljuk, hogyan lehet úgy előadást létrehozni, hogy távolságot tartunk egymástól. Csináljunk úgy jelenetet, hogy közben méternyi távolság van a gyerekek között. A színház mindig is kísérletező közeg volt. Hiszek abban, hogy előbb-utóbb úgyis megtalálja a módot, hogy fantáziával és kreativitással ezt is megoldja.

Jászay Tamás: Azt látom Eszterék felvételén és még néhányon, hogy van remény akkor is, ha esetleg tovább szigorodnak a szabályok, és hosszú távon ilyen életre kell berendezkednünk. A profi színház is próbálja feltalálni magát, megtalálni az új és érvényes formákat, melyek ilyen helyzetben működhetnek. Lehet, hogy nem csak a távolságtartás a kulcs, hanem például ez is, amit most mi csinálunk, hiszen színházi előadás ez is, bizonyos értelemben. Ma már a gyerekek mindenféle kütyükkel rohangálnak és lehet, hogy ebben rájuk kellene hagyatkozni: elképzelhető, hogy születnének új, izgalmas formák, melyekkel aztán lehet valamit kezdeni hosszú távon.

Pátkay Mónika: Eszter, mindenekelőtt gratulálok, hogy így megoldottad, és mi nem érzékeltünk ezekből a nehézségekből semmit. Nekem egyszerre volt filmes feldolgozás és színházi ígéret, hogy valami készül, valami készül… Sejtelmes, izgalmas, mint egy jó promóció, amit remélem, hogy tavasszal láthatunk is majd.

Éles Eszter: Én is bízom benne, de felkészültünk a legrosszabbra is. Ezt a filmet egy egyszerű go-pro kamerával vettük fel, adott volt az iskola pincéje mint helyszín. Én már most filmben gondolkodom, mert januárra sem kaptam ígéretet arra, hogy mikor vegyíthetem a két osztályt. Nálunk nagyon szigorúak a szabályok. Március 13-án volt az utolsó próbánk, eddigre az előadás váza háromnegyedéig megvolt. Március 15-re behívtam őket, mert éreztem, hogy be fog zárni az iskola, így tartottunk egy fél délelőttöt. Ez megmaradt bennük, innen tudtunk tovább építkezni szeptemberben.

Dolmány Mária: Ez a helyzet jó lehetőség például a versekkel való munkára. A vers nem feltétlenül társas műfaj és bevethetünk a feldolgozásba filmes eszközöket is. Mi október 23-ra úgy készítettünk

műsort, hogy egy 250 fős iskola együtt mondott verset az iskola udvarán. Megtartottuk a távolságot, így beterítettünk egy focipályányi területet. Örülök, hogy a gyermekszínjátszó rendezők újra foglalkoznak versekkel. Akár egy-egy verssort ismételnek, vagy többféle hangsúllyal mondják a sorokat, több gyerek mondja egyszerre, szinte átmegy egy rigmusszerű játékba, már a megzenésítés határán.

Körömi Gábor: A színház mulandó műfaj. Ha ebből a kényszerhelyzetből szeretnénk kihozni a legjobbat, akkor örüljünk annak, hogy ennyi előadásfelvétel, amennyi most láthatóvá vált 2020-ban, még biztosan nem került a csoportvezetők elé. Sok esetben a találkozókra járó rendezők épp nem látják egymás előadásait, mert próbálnak, készülnek, a csoport is elfárad… A saját előadás felvételére sincs minden esetben alkalom, legfeljebb egy-egy elkötelezett szülő rögzíti, erre is láttunk példát a felvételek között.

Dolmány Mária: Sok esetben a felvételek persze esetlegesek, kényszerhelyzetben születtek. De ha ez rendszeres lesz és elkezdünk arra készülni, hogy így is készüljön előadás, akkor ebbe a gyerekeket is jobban be lehet majd vonni. El fogunk jutni odáig, hogy a csoporton belül lesz egy-két olyan gyerek, aki nagy örömmel és kreativitással fogja rögzíteni az előadást.

Jászay Tamás: Ha nem is fő csapásként, de legalábbis „B" tervként meg kell őrizni a felvételeket. S bár nem tisztem, hogy a Magyar Drámapedagógiai Társaság elnöksége jelenlévő egyharmadának szépeket mondjak, de remélem, tudjátok, hogy ezzel a válogatással a társaság abszolút úttörő. A diákszínjátszó találkozók elmaradtak, most gondolkodunk azon, hogy a jövő évi előadásokat hogyan lehetne megosztani akár online formában, akár máshogy.
De most térjünk vissza a versekre, a szövegre. Szeretném, ha konkrétumok is elhangoznának. Mit gondoltok az alapanyagokról, a szövegekről, hiszen itt mindegyik előadás szöveg alapú volt. Mennyire volt ilyen szempontból reprezentatív a válogatás? Mennyire mutatja, hogy melyek az aktuális trendek, volt-e esetleg meglepetés? Szóval a szövegről szövegeljünk…

Dolmány Mária: Nekem mindig öröm, ha verseket hallok a színpadon, másrészt pedig, ha olyan mesékkel találkozom, melyek ritkábban kerülnek elő. Ezért is szerettem nagyon a sirokiak előadásait, amikor új és új meséket, cigány balladákat adnak elő, bővítve ezzel a mi ismereteinket is. Ebben a válogatásban volt klasszikus Ludas Matyi, versösszeállítás, mesék, kortárs szöveg, regényfeldolgozás.

Pátkay Mónika: Ha már a versek szóba kerültek és Koltai Judit is itt van közöttünk, akkor mindenképpen szeretnék a *Lila álom* című előadásukról pár szót ejteni. Először is fantasztikus volt, ahogy összekapcsolódtak a versek és a dalok. Nekem különösen tetszett az a sugárzó szeretet és összhang, ami a csoportból áradt. Jó látni, amikor egy csoport ennyire szereti, amit csinál. Kiemelten hangsúlyos volt a szép kiejtés, minden kristálytisztán érthető volt. Varázslatos világot teremtettetek pár lila anyaggal. Vitt, sodort magával az egész előadás.

Koltai Judit: Köszönjük szépen! El kell árulnom, hogy mindez öt nap alatt született, a színjátszó tábor befejező előadásaként. Szerettük volna vinni tavasszal is, tehát már belekóstoltunk az anyagba. Tényleg nagyon szeretik egymást a gyerekek. Reményeink szerint, ha lesz fesztivál élőben, akkor ezt az előadást visszük tavasszal.

Dolmány Mária: Nem beszéltünk még a kecskemétiek Siposné Hajdú Margit által rendezett *Hatrongyosi kakasok* című előadásáról. Ez egy egyszerű kis történet, mégis sokszínű játékot tudtak benne mutatni a játszók. Ebben a felvételben nagyon jó volt, hogy jelen volt a közönség a visszajelzéseikkel együtt. Közben lehet hallani a megjegyzéseket is a közönség soraiból, ez is plusz ízt ad az egész előadásnak, hogy hallom, hogyan reagálnak rá az ott ülők.

Körömi Gábor: Ha már közönség előtt játszhatunk, akkor megvan az a munkafázis, ami a próbafelvételek többségénél sajnos még hiányzik, főleg, ha írott szöveggel foglalkozunk. Mert a próbán még kicsit döcög, még nincs minden a helyén, majd a közönség reakcióitól fog beállni, de ehhez kell a közönség. Az érsekvadkerti Cseppek előadása nem csak egy szöveg feldolgozásáról szólt, hanem a generációváltásról is. Ott van a sok kis „Laci" és köztük a nagyok, akik már ötödikesek, átadják mindazt a tudást a

kicsiknek, amit a négy év során Fontányi Andreával elsajátítottak. Jó volt látni az előadás után a próbapillanatokat is, amikor közösen ünnepeltek, ettek, együtt voltak. Ilyet például egy fesztiválon nem láthatunk, csak ha a szakmai beszélgetéseken elhangzik, vagy ha valaki vendégségbe megy hozzájuk.

Dolmány Mária: S ha nincs a járvány, akkor ezeket se tudnánk megmutatni. Épp a múlt héten jelentkezett be a huszonöt évvel ezelőtti csoportom, és kiderült, hogy nincsenek meg a felvételek az előadásról, vagy arról, hogyan töltöttük együtt az időt. Próbáljuk az emlékeink alapján ezt visszahozni és megosztani egymással ezeket a pillanatokat.
Nagyon fontosak az otthoni, saját közönségünk előtti főpróbáink, az otthoni előadások. Ha ezeket visszanézzük, pontosan fogjuk látni, hogy min kell dolgoznunk. Hol kell jobban jelen lenni, hol kell feszíteni, húzni az előadáson, hol kell türelmesnek lenni, hogy a közönség megértse a történéseket.

Siposné Hajdú Margit: Köszönöm, Mari, a szavaidat. A gyerekek nagyon szerették ezt a játékot. Mi tavaly és idén is hetente egyszer tudunk találkozni a másfél órás szakköri foglalkozásokon, amiből egy óra a hasznos játék. Ez a felvétel egy városi színjátszó találkozón készült, telefonnal. Terveztük, hogy az iskolában még egyszer fellépünk, de szeptember óta folyamatosan fél létszámmal vagyunk együtt, mindig hiányzik valaki, karanténban van, vagy csak otthon. Én dolgozhatok a tizenkét gyerekkel a pincében, s aki nem tud jönni, annak a Classroomon szoktam elküldeni a játékainkat, erre reagálnak is. Hol vagyunk, hol nem vagyunk, mint a népmesében. Próbálom bennük és magamban is tartani a lelket. Nagyon köszönöm ezt a lehetőséget, hogy hallgathatlak benneteket és tanulhatunk egymástól. Nem csak a gyerekeknek, hanem nekünk is hiányzik a személyes kapcsolódás.

Körömi Gábor: A legtöbb gyermekszínjátszó rendező csak a saját csoportjára tud figyelni egy találkozón. Emlékszem, amikor én voltam ilyen helyzetben, az idő java része a saját gyerekeim kergetésével telt, alig láttam előadást. Most sok produkciót tudtunk megnézni, ami nagyon hasznos. Bár tudom, hogy csak egy hónapig lesz fent a felvétel, de akik megnézték, remélhetőleg több előadást láttak, nem csak a sajátjukat.

Pátkay Mónika: Így sokkal több emberhez eljutott. A tantestületünkből csak én szoktam Weöresre járni, most a linket megosztottam minden kollégámmal, akik közül sokan készítenek iskolai műsort, év végi bemutatót, előadásokat. Érdemes megnézni és tanulni belőle, ha már több mint három és fél órás programot tudtunk összeállítani a beérkezett felvételekből.

Körömi Gábor: A YouTube-on egy hét alatt 597-en nézték meg…

Jászay Tamás: Igen, bár ez kicsit csalóka szám, de az egészen biztos, hogy nagyságrendekkel több emberhez eljutott a WSO, mint egyébként.
Fontányi Andreához fordulok: a *Te, Laci 2.0* kapcsán nem tudom eltitkolni azt az örömömet, hogy ezzel kezdődött a válogatás, mert nagyon jó felütést ad ennek a három és fél órának. Teljesen felvillanyozva ültem ott és vártam, hogy biztosan mindegyik ilyen jó lesz. Csodásak voltak az életképek, azok a kis együttlétek, nagyon igényes volt az egész megjelenése, sőt maga az előadás is nagyon kedvemre való volt. Megkapjuk a verset, elhangzik, s közben nem illusztratív, hanem okos és szép játékok vannak benne.

Dolmány Mária: Itt például én is visszapörgettem a felvételt. Mindig nagyon érdekelt, hogy miként lehet átadni a stafétát a csoporton belül. Hogyan tudják az ötödikesek megtanítani a kicsiket. Dolgoztam úgy csoporttal, hogy mindannyian elsősök voltunk. Az volt a tapasztalatom, hogy ha később került be valaki a csoportba, akkor őt a többiek sokkal gyorsabban integrálták. Jó volt látni, ahogy ebben az előadásban a nagyok nagyon finoman, de határozottan terelgették a kicsiket. A kicsik pedig áhítattal nézik a „profikat”. Ezek nagyon fontos élmények egy tanítónéni életében. Próbáljuk mindig mondani a fesztiválokon, hogy nem szabad elengedni őket, amikor felkerülnek a felsőbe, legalább az első évben folytatni kellene és aztán milyen jó lenne, ha lenne kinek átadni őket, hiszen hatodik-hetedik osztályban már szeretnék a saját gondolataikat kifejezni, a piciknek pedig addigra már el lehet engedni a kezét.

Pátkay Mónika: Az első darabom, amit rendeztem a Weöresön, s amiért először aranyat kaptunk, az éppen ennek a Petőfi-versnek a feldolgozása volt. Másodikosokkal csináltam meg, a teljes osztályommal, huszonkilenc gyerekkel. Izgalmas volt számomra, hogy mennyire hasonlóan gondolkoztunk a gyerekekkel mindkét csoportban. Szinte adja ez a vers, hogy testszínházzal oldjunk meg sok mindent, magunkból megjelenítve a színhelyeket és az eszközöket. Milyen az, amikor a kendert beáztatjuk, milyen, amikor nézzük a szomszéd falu tornyát. Hasonló volt a mi előadásunk világa is, ezért is nagyon közel van a szívemhez a tiétek, és gratulálok hozzá!

Fontányi Andrea: Köszönöm szépen! (…) Amikor az ötödikesek elsősök voltak, akkor velük ezt már megcsináltuk és most az volt a kísérlet, hogy tudunk-e kicsit mást, az elsősöket is bevonva új előadást létrehozni. A kicsik azóta is minden szünetben az ötödikeseken lógnak. Nálunk rugalmas az iskolavezetés, én tarthatok színjátszó szakkört a két ötödik osztályt összevonva. Most az elsősöket vontuk be ebbe a darabba, a következő eladáson pedig fordítva, az ötödikeseket vonjuk be az elsősök bemutatójába. Nem ezzel készültünk volna a Weöresre, de azt félretettük, majd azzal is foglalkozunk, remélhetőleg tavasszal elő tudjuk adni.

Jászay Tamás: Kíváncsian várjuk! Közben visszatérve egy kicsit a fóti *Múltidézők* előadásra, mivel Révész Melinda később kapcsolódott a beszélgetésbe. Kérdésem, hogy így működik az egész előadás? Van egy kerettörténet, és abból nőnek ki a versek?

Révész Melinda: Valóban, egy témában kezdtünk el gondolkodni a gyerekekkel, akik nagyon szeretik a verseket. Egy kosárnyi verset bedobtam, hogy nézzük meg, mi az, ami kapcsolódni tud. Előtte sokat improvizáltunk, mozgásos gyakorlatokat is, tehát sok minden volt az előkészítésben. Itt most a felvételen az 1.0 verzióból láthattatok részletet. Ezt az előadást tavaly kezdtük el, közben jött négy új szereplő, tehát ennek van már egy frissebb verziója, amit Mari is láthatott Fóton. Abban az előadásban volt például negyedikes gyerek is, tehát kicsitől a nagyig, ami izgalmassá tette. Első körben mindenki akart verset mondani. Valahogy felébrednek ezek a karakterek, akik a maguk stílusához illő verseket mondanak. Még nincs kész az új verzió a sok új szereplővel, de nagyon szeretnénk tavaszra elvinni. Közben a nyolcszereplős darabból tízszereplősek lettünk, ketten kicserélődtek. Fontos, hogy a gyerekek jól érezzék magukat. Lehet, hogy kicsit sok a vers, de ők ezt nagyon élvezik így.

Körömi Gábor: Először azt hittem, mozgásszínház lesz, aztán úgy éreztem, mintha kiléptünk volna a mátrixból, majd a végén azt írtam fel magamnak, hogy abszurd. Bejártatok jó pár színházi területet az előadásban. S amiről már beszéltünk, hogy a felvétel nagyon közeli volt. Mondhatni intim közelségből lehetett érezni az apró rezdüléseket is, ami egy művelődési ház színpadán nem biztos, hogy átjön.

Jászay Tamás: Melinda, nem kell mentegetőznöd, hogy számodra fontos, hogy a gyerekek jól érezzék magukat, ez lényeges szempont.
Nézzük meg azokat az előadásokat, melyek klasszikus szövegekből készültek. Szegedről Lovai Ágotáék a *Mese a hőscincérről* című előadást küldték, ami Rákos Sándor meséje nyomán készült, Nagyberényből a *Ludas Matyit* kaptuk Kristáné Soós Melinda rendezésében. Ezekben az előadásokban is éreztem, hogy milyen jól érzik magukat a gyerekek és ez sokat hozzáadott az élményhez.

Pátkay Mónika: A Ludas Matyinál egy komplett előadást láthattunk, jelmezben, díszlettel, közönség előtt, színpadon. Egészen más a hatása egy ilyen felvételnek, mint egy folyosón, papucsban, háttérben a kabátokkal. Egészen más lett volna a Mese a hőscincérről előadás a színpadon. Érdekes lehet a felvétel körülményeinek története is. A háttér, a zajok óhatatlanul is elvonták a figyelmet, nem lehetett úgy érteni a szöveget, pedig próbáltam fülhallgatóval is, többször visszatekerve.
Azt gondolom, hogy alsóban ilyen klasszikus szövegekhez nyúlni mindig nagyon hálás feladat. Jobban tudnak a gyerekek szerepbe lépni, karaktereket formálni. Tetszett az eladásban, hogy itt is testszínházzal formálták meg a hegyet, de a két hegy veszekedése is zseniális ötlet volt. Tetszett, ahogy egymásnak mentek. A Ludas Matyinál a nyelvi humor tetszett, a pösze liba különösen. Mivel itt volt közönség, egészen más hatással volt rám is a felvétel.

Dolmány Mária: Ezek a mesék lehetőséget adnak a rendezőnek arra, ha van a csoportban egy-két kiemelkedő gyerek, akiket jobban lehet terhelni, nekik nagyobb szerepet lehet adni. A többi gyerek pedig tudja kísérni a játékot, együttes közös játékukban megteremtődik az a biztonságos színpadi közeg, amiben meg lehet tanulni a színpadi létet, és az esetleges szorongás, félelem elmúlik belőlük. Nagyon fontos az is, hogyan alakítjuk a darabot, hogyan adunk a gyerekeknek játéklehetőséget. Nem mindegy, hogy egy aulában, vagy egy folyosón készítjük a felvételt, vagy az, hogy például a Hatrongyosi kakasoknál már ott volt a szereplők kezén a piros kesztyű, amivel már tudtak játszani. Nagyon komoly színpadi környezetben játszódott *A Legyek ura* és *A halhatatlanságra vágyó királyfi*, ami egészen másfajta játék, másfajta színjátszás volt. Itt már színházi nyelven gondolkoznak, nincs spontán játékosság. Itt egy erőteljes, formalista játék mutatkozott meg.

Jászay Tamás: Mindkét előadást összekapcsolja a székesfehérvári Kodolányi János Gimnázium, illetve a rendező személye, Láposi Anita. A halhatatlanságra vágyó királyfit lehet a népmesékhez is sorolni, A Legyek ura pedig félkortárs klasszikus, hiszen 1954-ben írta Golding. Érdekes volt, hogy a rendező hasonló formakinccsel, eszközökkel dolgozik, mégis más lesz az eredmény, ugyanakkor jelen van a kézjegy.

Körömi Gábor: Ez már nem is gyermekszínjátszás, hanem inkább diákszínjátszás volt. Eszközeiben, formavilágában nem biztos, hogy egy alsós produkcióval együtt lehetne ezeket értékelni. Miután a csoport gimnáziumban működik, lehet, hogy vannak köztük nagyobbak is. Számomra mindkét előadásból kisütött egyfajta létbizonytalanság, amit szerettek volna kifejezni, elmondani a világról. Az egyik előadás az élet értelmét keresi különböző stációk bejárásával, a regényadaptációban pedig benne van az iskolások bizonytalansága, amit a felnőttek világa nélkül átélnek a szigeten. Az a világ, amit feltesznek a színpadra, tökéletesen reflektál arra, ami körülvesz bennünket.

Dolmány Mária: Idetartozik az Abigél-feldolgozás is. Hosszú időn keresztül azt gondoltam, hogy ennek a regénynek semmi létjogosultsága nincsen a mai gyerekek számára, nem tudnak belegondolni abba az életbe a bezárt lánykollégium tanulóinak helyzetébe, mit jelent nagyon szigorú szabályok között élni. Most pedig itt van a hétköznapjainkban valami egészen hasonló. Ha nem is a háború, ahol szétlövik a házakat, de valahol mégiscsak hasonló élethelyzetet élnek meg a mai gyerekek.

Pátkay Mónika: Az Abigélnél az tetszett nagyon, hogy a próbafolyamatot is láttuk. Filmes technikával oldották meg, volt a regény jelenetei mellett olyan, amikor csacsognak a lányok. Annyira más volt a hangszínük, a szövegmondásuk, a színpadias beszédmód és a hangsúlyok, ahogy próbálták a darabot, választékos, megírt, vagy rögzített szöveggel, de egészen más hangulatot árasztott, amikor egymás között beszélgettek a színjátszók.
Kérdezted, Tamás, hogy hol voltak katartikus pillanatok. Nekem az egyik ilyen a Kadócskáknál, A halhatatlanságra vágyó királyfinál volt. Fantasztikus képek voltak az előadásban és rám mindig nagyon hatnak a tömegjelenetek. Ahogy a Halál megjelent a kaszával, közben skandálták a szavakat, szinte rítus jelleggel. Vagy ahogy az írógépelés mozdulatait imitálták. Közben eszembe jutott, hogy igen, ezt csináljuk minden nap, pörgünk, aztán este beesünk az ágyba, aztán kezdődik az új nap.
Kíváncsi lennék azonban a véleményetekre a Jászfényszaruról beküldött *Tézeusz kalandjai* előadásról. Nekem nagyon tetszett benne a szerepátadás, így több főszereplő tudott megjelenni benne…

Dolmány Mária: Kovács Timiék előadásában nagyon tetszett a térforma, ahogy a dobogót körüljátszották. Használták kiemelésre, térelválasztásra, mertek előtte, mögötte játszani. Abban az előadásban is iszonyatos nagy munkafegyelem van. Nagyon figyelnek egymásra a megszólalásoknál, az átrendeződéseknél. Szakall Judit és Gabnai Kati is sokszor elmondta, hogy már az ő idejükben is az volt a jellemző, hogy azok a gyerekek járnak színjátszóra, akikkel a hétköznapi életben, az iskolában gond van. Nem a legfegyelmezettebb, a legjobban tanuló gyerekek, hanem a legvagányabb, legszemtelenebb, a renitens gyerekek találnak el hozzánk. Mégis, amikor a színpadon vannak, együtt vannak, amikor ezt az emelkedettebb szintet hozzák, akkor fantasztikus, ahogy át tudnak változni. Épp ezért fontos, hogy most meg tudjuk mutatni mindezt a kollégáinknak, mert sokszor a saját tanáraink nem látják a tanítványok által

készített produkciókat. Elvisszük az előadást a Weöresre, ide-oda, lesz egy házi bemutató a szülőknek, de pont azok a pedagógusok nem látják, akiknek látniuk kellene ezeket a gyerekeket más élethelyzetben.

Körömi Gábor: A jászfényszaruiaknál éreztem nagyon, hogy mennyire hiányzik a közönség az előadáshoz. Nekem túl mély volt ez a tér és távol voltak a szereplők abban a dobozban, amit kialakítottak. Kiváló próbafelvételnek tartom, ami nagyon jó előadást ígér. Erős képekkel dolgozik az előadás, és teljes jelmezzel, ez az előadás az egyik olyan produkció volt a mezőnyben, amely teljes jelmezt használ. Ez már színházcsinálás, erős színpadi képekkel, mint például a Minótaurosz.

Jászay Tamás: Csodálatos, ahogy megjelenik a Minótaurosz, valóban színházi eszköz, ahogy belopják a fejét és még engem is átvernek, mert nem vettem észre, amikor bekerült. A másik kedvencem a labirintus – milyen pofonegyszerű a megoldása. Nem ez lenne a lényege ennek az egésznek, amit mi csinálunk? S talán ez volt az egyetlen olyan előadás, ami kortárs magyar szerző művével foglalkozott, Zalán Tibor *Rettentő görög vitéz* című műve alapján készült.
Ha már szóba került Láposi Anita két rendezésénél a párhuzam, akkor mi a helyzet az egy helyről érkezett, de két rendező (Gál Zoltán és Rajnavölgyi Vilmos) által rendezett két siroki előadás esetében? *A makacs menyecskéről*, illetve *A Fagyos király* című előadásokról van szó.

Pátkay Mónika: A Fagyos király az én kedvencem volt, majdnem sírtam rajta, amikor az anya és a gyermek próbálnak összekapaszkodni a börtönnél, ott van egy olyan pillanat, ahogy az egyikük bent van a pincében és kinyújtja a kezét, az anyukája pedig mondja, hogy „Fiam, hol vagy, hol vagy", és majdnem összeér a két kéz… Fantasztikus pillanat volt.
Mi az osztályommal megnéztünk három előadást közösen, ez volt az egyik. Kíváncsi voltam, hogy a közönségre, egy harmadikos csoportra hogyan hat a felvétel. Értették a történetet, a történet üzenetét. Az az óriásbáb is nagyon szép volt, és mennyire egyszerűen lehetett az erdőt megjeleníteni! Már beszéltünk a fegyelemről, láttuk, micsoda tudatos összhang volt közöttük. Voltak csoportok, ahol a kórus szövege szétcsúszott, ezzel érthetetlenné vált. Itt pedig erősítették egymást a hangok. Fontos azt is megemlíteni a sirokiaknál, hogy a tiszta beszéd, a tiszta artikuláció mögött micsoda műhelymunka lehet. Az együtt mozgás hatása, ereje, ahogy együtt dobbantanak: a hideg rázott attól, ahogy jönnek a katonák. A Makacs menyecskés előadáshoz egy megjegyzés, épp a beszédmóddal kapcsolatban. Hitelesen és autentikusan szólalnak meg a gyerekek a cigány balladában, de a Makacs menyecske előadásban a királyi palotánál a királynő már ne így beszéljen, találjanak egy másik hangot.

Jászay Tamás: Baj, ha azt mondom ennél az előadásnál, hogy a stroboszkóppal ki lehet üldözni a világból?

Dolmány Mária: Igen, a stroboszkóp engem is folyamatosan zavart, gyönyörű lenne az előadás nélküle is. A sirokiak nagyon egyszerű eszközökkel tudnak játszani. Rendezőjüknek, Rajnavölgyi Vilmosnak nagyszerű érzéke van ahhoz, hogy a megfelelő szerepekre a megfelelő gyerekeket válassza. Rengeteg munka van abban, hogy így tudnak színpadra állni. Mindig megtalálja azokat a gyerekeket, akik belülről, önmagukat adva hozni tudják azt a figurát és azt a szerepet. A menyecske, az ördög, a férj a maguk természetességével és egyszerűségével hozták azt a karaktert, amit kellett. Egészen másnak érzem Gál Zoltán munkáját, egészen más világ A Fagyos királyé. Imádom, amikor egy ilyen nagyhatalmú figurát, mint a király, meg mernek jeleníteni egy ilyen őrült nagy bábbal. Felvállaljuk azt, hogy gyerekekkel nem tudunk ilyen volumenű figurát megmutatni, ezért kitaláljuk azt a módot, ahogy meg tud jelenni.

Jászay Tamás: Félelmetes volt! Az pedig, hogy két hangon beszélt – én remegtem a képernyő előtt – remek volt!

Körömi Gábor: Mindig félelmetesnek érzem, amikor egy siroki gyerek megjelenik egy fejszével, volt erről pár előadásélményem. Tudnak bánni vele, látom, de amikor egy hatalmas igazi fejsze bekerül a színpadra, az félelmetes. Az egyik csoportban láthattuk Vilmos és a színjátszók humorát, a másik előadás pedig egyfajta kollektív színház volt, ősképekre építve. Az az út, amire a rendező elviszi a gyerekeket,

az több, mint egyszerű történetmesélés. Szól egyszerre a mai világunkról, életünkről, szól az anya-gyermek kapcsolatról, ahogy az anya meg akarja menteni a gyermekét. Ugyanakkor nem lesz didaktikus, hanem színház marad és szívhez szóló történet – nehéz sorsú, kistelepülésen élő gyerekek előadásában.

Pátkay Mónika: Nem a stroboszkóp védelmében, de valami miatt azt éreztem, hogy ők nem láttak még ilyen technikai eszközt.

Jászay Tamás: Akkor ezt nem lehetett volna csak a próbán használni?

Körömi Gábor: Úgy érezhették, hogy kell valamilyen világítási effekt az elválasztáshoz. Ennek az egyetlen rendelkezésükre álló megoldása lehetett ez az eszköz, de persze ebben nem lehetünk biztosak.

Dolmány Mária: Az előző évek játékaiból kiindulva, amit a Vilmos rendezett, úgy érzem, hogy ők ezt az átváltozást, vagy belebújást remekül meg tudták volna jeleníteni enélkül is. Egy kicsit könnyű megoldásnak érzem.

Jászay Tamás: Ismerünk a profi színházban is olyan rendezőket, akik, ha gombokat látnak maguk előtt, azonnal elkezdik nyomogatni őket, mint egy gyerek.
Gyakorlatilag végigmentünk az előadásokon. Láttunk népmesét, műmesét, volt epikus adaptáció, versek természetesen, volt egy olyan előadáscsoport, amiket összefoglaló névvel „kamasz-panasz" csoportoknak fogok hívni. Ezek közül a legtöbb előadásról már szó volt, egy kivételével, ez pedig a Csepelről érkezett *Évi* című előadás. Amennyire a stroboszkóppal bajom volt a sirokiaknál, az Évinél a CD-bejátszásokkal volt bajom, mert ezek minden egyes jelenetváltásnál szinte kirántottak az előadásból. Ilyenkor mindig elképzelem, hogy milyen lenne ez a dolog zene nélkül. Arra jutottam, hogy működne.

Pátkay Mónika: Pont ez volt az az előadás, ahol utánanéztem, hogy kerül az előadásba Kállai-Saunders Andrásnak ez a száma. Megnéztem a dal szövegét és rájöttem, hogy valószínűleg úgy csöppent ez ide, hogy kellett valami összekötés, amikor jelenetet váltottak. Ez a dal pedig ugyanerről szól, az árvaságról, a szeretethiányról, ezért kerülhetett ide. Ettől még lehetett zavaró, ezért is kerestem rá, mert felmerült bennem, hogy kell-e ez ide.

Dolmány Mária: Probléma lehet az is, ha olyan zenei bejátszást teszel az előadásba, ami nagyon ismert, lerágott csont, és ezért nincs jó helyen. De az is baj, ha utána kell nézni… Én inkább azt kedvelem, ahogy A Fagyos király előadásban a színpad szélére odaültetnek egy gitáros fiút, aki kíséri az előadást, a többiek is használnak ritmushangszereket. Volt olyan előadás is, ahol először lement egy dal hangfelvételről, majd utána elénekelték: hogyha el tudják énekelni, akkor minek a bejátszás? Próbáljuk kiirtani a gépzenét, ha lehet, mert egészen más jelentése lesz, ha a zenét a csoport hozza létre. Az Évi című előadásban a harmadik bejátszásnál már tudtad, hogy megint jönni fog a CD-ről a zene.

Jászay Tamás: Az Évi esetében nekem elsősorban technikai és dramaturgiai kifogásaim voltak, egyszerűen ideges lettem tőle.

Körömi Gábor: Mindezek mellett Keszy-Harmath Eszter előadása egy életjáték vagy életjátékszerű előadás volt. Lehet, hogy szétverte a zene, ugyanakkor felmutatott valami más műfajt. Ha az előadások többségét nézzük, akkor többnyire kötött irodalmi szöveggel dolgoztak, ez a csepeli előadás pedig nem ezt az utat járta. Én úgy látom, hogy egyre kevesebb csoport foglalkozik saját készítésű, improvizáció alapján született szöveggel. Számomra ez volt a fontos, hogy ebben van napló, van csicskáztatás, iskolai és otthoni jelenetek, amely a gyerekek világához közelebb áll.

Dolmány Mária: Ez az előadás és valamennyi ilyen „kamasz-panasz" előadás olyan, hogyha lett volna még idejük többet együtt dolgozni, akkor mélyebbre tudtak volna még ásni. Ez olyan fajta munka, amit szét tud verni az, ha meg kell szakítani egy próbafolyamatot, például a tavaszi bezárás, vagy az őszi korlátozások miatt, s úgy kell utána újra felmelegíteni. Pedig fontos a mondanivaló és fontos az is, hogy ilyenekről gondolkoznak, improvizálnak a gyerekek. Arra is láttunk példát, hogy lehet ennél még mélyebbre menni. Érdemes lenne ezzel mindenképpen tovább dolgozni és tovább mélyíteni. Úgy éreztem, ebben az előadásban a próbafolyamat során több jött ki a gyerekekből, csak még nem merték feltenni a

színpadra. Vagy nem találták meg hozzá a formát. Lehet, hogy sokkal merészebben kell, hogy tényleg érezzük, hogy nekik mennyire húsbavágó a téma.

Pátkay Mónika: Sokkolónak kell lennie, hogy hasson. A bántalmazás benne van a levegőben, főleg felsőben és középiskolában.

Jászay Tamás: Láttam, hogy ez még nincs kész. Az, hogy nekik ez a téma mennyire fontos, kiderült ebből a felvételből is, csak hiányoznak még bizonyos lépések.
Van-e esetleg a hallgatóságnak az eddig elhangzottakkal, vagy az idei „online Weöressel" kapcsolatban megjegyzése, kérdése?

Révész Melinda: Megerősítem, hogy sok lehetőséget is hozott ez a vírushelyzet. Én nagyon várom a további előadásokról is a felvételeket, mert borzasztóan izgalmas volt így mindent látni. Szervezés közben annyi feladatunk van, hogy alig láttam előadást, még ha bent is voltam a teremben, de már ott fogtam a következő előadás bemutatkozó papírját.
Nagyon menő volt így látni az előadásokat!

Dolmány Mária: Ez általában igaz a Weöresökre. Amikor a próbafolyamat közepén vagyunk, nem tudunk elutazni, megnézni egymást. Amikor a saját találkozónkon vagyunk, akkor is az előttünk lévő két előadást és az utánunk következő kettőt nem látjuk, mert a csoportunkkal foglalkozni kell.

Jászay Tamás: Ha nincs a hallgatóságból több megszólaló, akkor most beszélgetőtársaimat kérem, hogy ha nem is zárszót, de valami búcsúgondolatot mondjanak a jelenlévőknek.

Pátkay Mónika: Először is nagy köszönetet szeretnék mondani mindenkinek, aki nem adta fel, bármilyen állapotban volt a már meglévő munkája, azt közkinccsé tette, felvette és megosztotta velünk. Ez bennünk is tartotta a lelket, a WSO szervezőjeként sok éjszakán keresztül tanácskoztunk arról, ahogy napról napra változott a helyzet, hogy mitévők legyünk, hogyan tudjuk megrendezni a találkozókat. Mit találjunk ki, hogy ne hagyjuk cserben azokat, akik minden nehézség ellenére készültek. Nagyon hálás vagyok, hogy ez így létrejöhetett.
A beküldött produkciók, előadások, előadásrészletek mindenki számára tanulságosak lehetnek. Elgondolkodtató, hogy nem kellene-e majd a jövőben, amikor már újra színpadon leszünk, sokkal nagyobb teret adni annak, hogy rögzítsük a produkciókat. Így jobban meg tudnánk ismerni egymás munkáit és sokkal többet tudnánk tanulni egymástól.

Dolmány Mária: Évek óta gondolkodunk, hogyan tudjuk a gyermekszínjátszó rendezőket még jobban segíteni. Ebben a gondolkodásban segít ez a felvételsorozat. Tervben van egy mentorrendszer – a csoportvezetőknek, az előadás készítésének folyamatában hogyan lehet hatékonyan segítséget adni.
Az a lehetőség, hogy ilyen felvételeken keresztül tudunk egymásról tanulni, egymásról információkat szerezni, ami a párbeszéd alapja lehet. Ez a forma sokkal mélyebb, elemző beszélgetésekre is lehetőséget adhat. Így segítségére lehetünk a csapatoknak a Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozókra való készülésben, ha elbizonytalanodnak, vagy egyszerűen csak egy külső kontrollra, külső szemre van szükségük.

Körömi Gábor: Számomra ez a fajta fesztiválzárás nem csak arról szólt, hogy lett egy három és félórás összeállítás, hanem a kapcsolatteremtésről is. Folyamatosan újra és újra terveztük a találkozó sorozatot. Tavasszal, aztán ősszel, mindig alkalmazkodva a szabályokhoz és a lehetőségekhez.
A beküldött felvételeket nem csak a rendezők használhatják, hanem a saját csoportjukkal is megnézethetik. Én már fel is írtam magamnak, hogy amennyiben lesz lehetőségem, meghívjuk az Abigélt Szigetszentmiklósról. Remélhetőleg vissza fog térni az az idő, amikor az online kapcsolataink valódi kapcsolatokká, találkozásokká változnak vissza. Kapcsolatot teremthetünk így a csoportok között is, akik jobban megismerhetik egymás munkáját. Aki színjátszással foglalkozik, abban benne él az igény, hogy megnézze a többiek produkcióját és észrevegye mások munkájában az értéket. Hiszen a szülők mondanak, amit mondanak, a zsűri véleményéből nem biztos, hogy minden eljut hozzájuk, így felértékelődik

a többi csoport véleménye is. Hú, nézzétek, mondják a büfénél, ott van az a fiú, aki játszotta a libát a Ludas Matyiban!
Igen, a Magyar Drámapedagógiai Társaság szeretné szakmailag támogatni a csoportvezetőket, de arra számítunk, hogy akik beküldték a felvételeket, azok is aktívan részt vesznek majd ebben a folyamatban. Jó lenne, ha ez a tudás, ami idén összegyűlt, egyfajta példatárként megmaradna, mondjuk egy színjátszó-rendezői tanfolyamon.

Dolmány Mária: Nagyon fontosak a találkozások akkor is, amikor nincs bezártság, mint fél év óta folyamatosan.
De most még fontosabbak, hogy érezzük azt, hogy nem vagyunk egyedül ebben a világban ezekkel a gondolatokkal, problémákkal. Segítsünk egymásnak ötleteinkkel abban, hogyan lehet tovább folytatni a munkát, kitartani egészen addig, amíg majd újra találkozhatunk reményeink szerint már tavasszal.

Jászay Tamás: Köszönöm, hogy itt lehettem. Tizennégy év óta az idei volt az első év, hogy nem zsűriztem se gyermek-, se diákszínjátszó előadásokat. Nekem, aki kritikusként időm java részét kőszínházakban töltöm, minden évben ünnep, felfrissülés, újdonság ez a közeg, izgat a működése.
Először, amikor Kaposi Laci felkért a moderátori feladatra, s megnéztem, hogy megint három és fél órát kell a gép előtt ülnöm, nem voltam annyira boldog. Aztán elmúlt ez az érzés és most már nagyon örülök, hogy részese lehettem ennek a dolognak. Remek lenne, ha jövő tavasszal élőben is találkozhatnánk. Ugyanakkor az is remek és szükségszerű lenne, hogy Ti, gyermekszínjátszással foglalkozók, akár a gyerekeitek bevonásával gondolkodjatok el azon, hogy mit lehet kezdeni ezzel a helyzettel és hogyan lehet ezt a javatokra fordítani. Bevallom, hogy ezen a téren a profi színházak nagyon gyerekcipőben járnak még, de ők eleve nehezebben mozdulnak: bízzunk abban, hogy a gyerekek kreatívabbak.

A Jarábik Gabriella és Kuklis Katalin vezetésével dolgozó kitűnő dunaszerdahelyi színjátszó csoportot, a Fókuszt köszöntjük. (A szerk.)

A Fókusz 50 éve

Hizsnyan Géza[1]

A (cseh)szlovákiai magyar nem hivatásos színjátszás megérdemelné történetének elemző, tudományos igényű feldolgozását. Meg kellene írni az egyes csoportok történetét, s ezeket az egyes időszakok kultúrtörténeti kontextusába helyezve az egész „mozgalom” (vagy nevezzük bárminek) történetét. Kezdeti lökést adhatna például egy nagy múltú sikeres együttes évfordulója is. Mondjuk a dunaszerdahelyi Fókusz 50 éves jubileuma! De hagyom a szakami ábrándozást és az évforduló alkalmából megkísérlem fölidézni néhány, a Fókuszhoz kötődő személyes emlékemet. Bár nem követhettem folyamatosan működésüket, korántsem láthattam minden előadásukat, a velük történt találkozások jelentős hatással voltak színházi ízlésem, ha úgy tetszik „színházi világnézetem” alakulására.
Az első találkozás még gimnazista koromból a Fókusz Irodalmi Színpadhoz fűződik. A Kiáltás című, az SZNF 30. évfordulója alkalmából készült előadásuk sokáig foglalkoztatott. Egy általam nem túl „veretesnek” érzett, inkább az adott évfordulóra tekintő szöveg lenyűgözően dinamikus, szuggesztív előadása, talán először késztetett a tartalom és forma kérdései fölötti (vagyis színházelméleti) töprengésre. Évekkel később a Kis Fókusz előadása reveláció volt a számomra.

[1] In: FÓKUSZ 50 – 10 év krónikája. 20-22. o. Szerk.: Jarábik Gabriella, Kuklis Katalin, Patassy Andrea. Fókusz Polgári Társulás, 2020. (Eredetiben fotókkal – a Szerk.)

Prágai egyetemi éveim alatt a prágai kis színházak előadásainak hatására a színházművészet odaadó hívévé váltam, de hogy egy kisgyerekekből álló csapat is lenyűgözheti, teljes értékű művészi élményben részesítheti a felnőtt nézőt is, azzal addig nem találkoztam. A Mondjuk a magunkét című előadásban egészen kicsiny gyerekek „léteztek" a színpadon, olyan természetességgel, olyan fölszabadult játékossággal, spontaneitással és mégis intenzív figyelemmel, össszpontosítással, ami számomra (de mint utólag, pótolva gyerekszínházi ismereteim súlyos hiányait kiderült, egész hazai kultúránkban) az újdonság erejével hatott. Ezzel stílust teremtett, mely a továbbiakban szerencsénkre méltó követőkre talált.
A következő találkozásélményem a Fókusz Diákszínpadhoz (a Kis Fókusz gyermekszínjátszóiból diákszínjátszókká „serdült" társulathoz) fűződik. Jánoska, a vitézke c. előadásuk egyszerre volt paródia, szarkasztikus játék, Petőfi művének groteszk parafrázisa, és a középiskolás fiatalok társadalmi kérdésekhez való „hozzászólása" is. Jarábik Gabriellának ebbe, és később sok másik előadásába sikerült úgy belevinni társadalmi-politikai mondanivalót, tartalmat, hogy azt a néző hitelesnek, a fiatalok saját állásfoglalásának érezze. A diákelőadások „politizálása" számos vitát generált a Jókai Napok különböző összetételű bíráló bizottságaiban (zsűrijében). Magam mindig a „ha hitelesnek, őszintének hat, akkor ez többletet jelent" álláspontján voltam. Jarábik Gabriella és a Fókusz számos előadása győzött meg ennek létjogosultságáról.
Ha meg kellene neveznem miben rejlik számomra a Fókusz legfőbb értéke, legnagyobb varázsa, a sokoldalúságot, változatosságot mondanám. A játékos, groteszk elemekkel dolgozó Jánoska, a vitézkét, egy realista regényadaptáció (Golding: A legyek ura) torokszorító előadása követte. De bemutattak versekből készült pódiumjátékot (Nemzedék), mese dramatizációt (A császár új ruhája, Fehérlófia) és 20. századi dráma diákszínpadi adaptációját (Dürrenmatt: *Pillanatkép egy bolygóról*, Federico Garcia Lorca: *Bernarda Alba háza*). A Fókusszal történt emlékezetes találkozásaim között kiemelkedő helyet foglal el a Fehérlófia. Néhány év kihagyás után visszatérve a Jókai Napok zsűrijébe az volt az érzésem: már ezért az előadásért megérte itt lenni. A két évvel később látott Bernarda Alba házáról ma is úgy vélem, tanítani kellene, hogyan adaptáljunk diákszínpadra, hogyan játsszunk fiatalokkal súlyos mondanivalójú klasszikus drámát. Természetesen ott kezdve a „tanítást", hogy merjünk ilyen „kalandra" vállalkozni!
Maradandó élményt nyújtó találkozás volt a *Ki a macska?* című, a gyermekekkel szembeni lelki terrorról szóló előadás is, melyet számos szakmabeli kifogásolt, sőt volt, aki kategorikusan elutasított – engem emberileg megrendített, szakmailag meggyőzött. Túllépve minden nekem juttatott keretet azt szerettem volna fölidézni, mit jelentettek számomra, „elméleti színházi ember" számára a Fókusz művészetével való találkozások, s talán az is kiolvasható ezekből az „emléktöredékekből" mit jelent (legalább is az én véleményem szerint), milyen helyet foglal el a Fókusz kulturális és színházi életünkben.

Sándor Zsuzsa-emlékülés

– a megemlékezés menetét lejegyezte Körömi Gábor –

Az **MTA Neveléstudományi Bizottság Drámapedagógiai Albizottsága**, a **Magyar Drámapedagógiai Társaság** és a **Bajor Gizi Színészmúzeum** szervezésében **2020. szeptember 16-án** került sor egy emlékülésre. Oka és célja egy szomorú megemlékezés, 2020 tavaszán elveszítettük egyik kollégánkat, a Kölcsey Ferenc Gimnázium és megannyi drámás továbbképzés pedagógusát, **Sándor Zsuzsát**.

Ebben a kihívásokkal teli zivataros időben is megdöbbentett Zsuzsa elvesztése. A karantén közben jött tavaszi hír után jött a nyári szomorú temetés és most az őszi megemlékezés. A beszélgetésen, megemlékezésen részt vettek Zsuzsa kollégái, barátai, tanítványai. Olyanok, akikkel együtt dolgozott, akikkel együtt játszott.

Trencsényi László tanár úr köszöntötte először az MTA Neveléstudományi Bizottságának Drámapedagógiai Albizottsága nevében a megjelenteket és nyitotta meg az emlékülést. Egyből két játékot is javasolt, a Színészmúzeum kertjében ki-ki találja meg a biztonságos székét a szabad téren, valamint ismerjük fel egymást maszkban. Hogy őt könnyebb egyen felismerni, egy építkezésről elhozott piros-fehér szalagból készített alkalmi kabátkitűzőt.
„Pedig jó híreim is lehetnének…” kezdte megnyitóját tanár úr. Beszámolt a drámapedagógia ügyének felsőoktatási sikereiről. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem osztatlan tanárképzésének elindulásáról, a szakirányú képzésekről a Károli Gáspár Református Egyetemen és a Wesley János Lelkészképző Főiskolán, valamint az ELTÉ-s színházpedagógia MA képzésről. *„Él még Bánk!”*– sorolta tovább Trencsényi László a híreket. Lannert István könyvével gyarapodott a drámapedagógia szakirodalma, a Károli adta ki a Bevezetés a drámapedagógiába című kötetét. Megjelent a tanár úr gyűjteménye, Irodalmi, történelmi játékok címmel és közel van Eck Júlia kötetének megjelenése is.

„De most nem a jó hír hozott össze bennünket” folytatta tovább tanár úr és sorolta az albizottság története utolsó ciklusának szomorú eseményeit. *„Mécsesgyújtással búcsúztunk el Czibula Katitól, aki a mi közösségünknek is a tagja volt. A Gabnai-portán búcsúztattuk Mann Lajost, most pedig Sándor Zsuzsa emlékének szenteljük ezt a délutánt. Mann Lajos, amit az emberi lét megadhatott, hosszú életet élt, Kati és Zsuzsa köztünk lehetne még és mondhatná a jóhíreket. Ezt nem tudják megtenni, így a mi kötelességünk az, hogy emléküket életben tartsuk. Az életben tartásnak nem csak az a fontos technológiája, hogy elmeséljük a történeteinket Sándor Zsuzsáról, hanem hadd tegyem hozzá, mint a jelenlévők legidősebbike, az is hozzá tartozik, hogy vigyázzunk magunkra. A járványos időkben is, meg a járványon túl is, ne emlékülésekből álljon a magyar drámapedagógia története a XXI. század második évtizedében, hanem legyenek jó híreink is.”*

Eck Júlia a rendezvény moderátoraként köszönetet mondott mindazoknak, *„…akik eljöttetek, hogy együtt emlékezünk Zsuzsira. Ahányan most így együtt vagyunk, mindannyian más Zsuzsira emlékezünk, más Zsuzsit képzelünk magunk elé. Pontosan azért, mert rengeteg féle dologgal foglalkozott az életében.”* Szervezőként Somogyi Beával együtt megköszönte Szebényi Ágnesnek, a Bajor Gizi Színészmúzeum vezetőjének, hogy befogadta a rendezvényt, az Albizottságnak és a Magyar Drámapedagógiai Társaságnak, hogy első kérésre beállt mindkét szervezet az emlékülés terve mögé. Sándor Zsuzsa szakkörösei emlékfilmet készítettek, melyet az épületben folyamatosan vetítettek, a járványügyi szabályok betartásával lehetett megtekinteni.

Az emlékezést Fazekas Csaba, a Budapesti VI. Kerületi Kölcsey Ferenc Gimnázium igazgatója folytatta.

Fazekas Csaba elmesélte, hogy Sándor Zsuzsa kétszeresen is Kölcsey-s volt, hiszen oda járt gimnáziumba és 1992-től huszonnyolc évig dolgozott ebben a különleges alma materben. Hivatalosan Zsuzsa a Kölcsey Ferenc Gimnázium idegennyelvi könyvtárosa volt, (…) *„higgyétek el, az ő esetében ez volt a legkevésbé fontos. Persze nagyon szakszerűen, dinamikusan és lelkesen elvégezte a könyvtárosi feladatokat, spórolt magának munkaidőt értelmesebb dolgokra.”* A franciakönyvtár fogalommá vált a Kölcseyben. (…) *„akik beszoktak oda, akik odajárók lettek,*

azok otthon érezték magukat. Első utuk, amikor megérkeztek az iskolába, oda vezetett, akkor is, ha becsöngettek már, mindegy. Ott letették a kabátjukat, sapkájukat, ittak egy teát, fölmentek órára, szünetben visszamentek, beszélgettek, tanítás végén visszamentek, ott maradtak, majd vették a kabátjukat, sapkájukat és hazamentek. Tényleg úgy működött, mint egy otthonos hely, ahol jó lenni."

Közben Zsuzsi drámatanár is lett, (…) *„de nem egyszerű drámatanár, aki az órarendi drámaórákat megtartja, szakszerűen és élményszerűen, hatást gyakorolva a gyerekekre. Egy magasabb szinten volt ő drámatanár. … az én megközelítésem szerint a dráma az emberi viszonyokat modellezi, és ezeknek az emberi viszonyoknak a változásait mutatja be, különféle helyzetek, körülmények, szereplők, stábok közepette. Zsuzsi világosan átlátta az intézményen belüli viszonyrendszereket, diák és diák közötti, osztályon belüli, osztályok közötti, kollega és kollega közötti, tanár és diák közötti viszonyokat. Ezeket a viszonyokat képes volt elemezni, rendezni, segíteni, olyan módon alakítani, hogy a történet vége katarzis legyen, de ne tragédia legyen, mert a való életben lehetséges a tragikum nélküli katarzis is, az emberi viszonyok rendezgetésével. (…) A diákönkormányzattal együtt kitalálta a diák közgyűlés helyett az IZÉ-t. Először csak kapkodtuk a fejünket, amikor az iskola folyosóin megjelentek ilyen kis papírkák, hogy IZÉ, IZÉ, IZÉ, IZÉ. Mi ez??? Ez az „Iskolai Zavarszűrő Értekezlet"-nek volt mozaikszavas rövidített elnevezése, amit fantasztikus módon készített elő, megtanítva a gyerekeket arra, hogyan kell érdeket érvényesíteni, hatékonyan kommunikálni. Hogyan kell oly módon képviselni valamit, hogy az még valamilyen eredményre is jusson. Aztán az IZÉ-ből lett a MIZÉ, ez a második, majd HOZÉ, Harmadik Oskolai Zavarszűrő Értekezlet. Szóval a dolog bevált és működött tovább."*

Az igazgató úr megemlítette a Kölcsey-s gólyatáborokat, az iskolai és a playback színjátszást is. A tanári oldalon kiemelte, hogy Zsuzsa kiváló trénereket hívott az iskola pedagógiai módszertani kultúra fejlesztése érdekében. Végül azt is sikerült elérnie, hogy a playbackbe bekapcsolódtak tanár kollegák is. *„Megdöbbentő volt egy közös emlékezésen végighallgatni azt, hogy hány tanár tartja őt pedagógiai mesterének úgy, hogy nem is a tanáriban volt, könyvtáros volt, mellesleg volt heti négy-hat drámaórája. Mégis egyfajta mentorává, mesterévé vált a tanári karnak is."* Sándor Zsuzsa a Kölcsey elmúlt fél évszázados történelmében egy olyan tanár személyiség, aki elevenen él sokak emlékezetében.

Tóth Márta tanítónő következett, aki tanítványként elmesélte, hogy Zsuzsa mindig ott állt mellette. Arra kérte a hallgatóságot, hogy mindenki mondjon egy színt, ami róla eszünkbe jut. A színsorolás után elmesélte, hogy Zsuzsa épp ilyen sokszínű volt, mindenben ott volt, lágyságával, határozott temperamentumával, kiállásaival.

Az Apor Vilmos Tanítóképzőn ismerkedtek meg, 2003-ban tanítási drámát tanított a főiskolán. *„Elmagyarázta, hogy drámásan mi a fókusz, hogy én azóta nem tudok másképpen tanítani, magyart, rajzot, bármit, minthogy legyen konkrét célom. (…) Én azóta nem tudok úgy tanítani, hogy ne egyeztessünk. (…) Amikor már drámapedagógus voltam, kerületi bemutatót tartottam a szerződéskötésről, mennyire alapja ez a kommunikációnak. Elküldtem neki az óravázlatot, válaszolt, visszaküldte, tele volt piros javítással. Annyi piros volt benne, hogy felhívtam, hogy akkor teljesen másba fogok kezdeni, erre azt mondta, hogy teljesen jó, amit írtál, nem gondolod, hogy nekiállok egy rosszat így kijavítani. (…) Mindig tovább lendítette az embert, ha éppen megakadt.*

Így kerültem a playback közelébe is. …Azt gondolom, hogy egy elsős gyereknek legalább annyira fontosak a saját megélt történetei, az, ami őt foglalkoztatja. Adhatok én neki gyönyörű

kereteket, de ha közben nem tudja elmondani a kis hörcsöge elvesztésének a tragédiáját, vagy a tortájának az élményét, akkor mégiscsak egy hiányt teremtek és egyedül marad a problémáival."
„Amikor a drámában úgy éreztem, hogy elmélyedtem, akkor jött a playback, hogy gyere, ezt is tanuld meg. Gyere, legyél itt velünk. Ezt is rögtön elkezdtem és próbáltam gyakorlatban csinálni, de akkor szóltak, hogy azért először az elméletet kellene megtanulni, akkor Zsuzsa odasúgta, hogy foglalkoztasd a gyerekeket, adj nekik feladatot, akkor nem fognak unatkozni. Mindig ott volt a gyakorlatiassága. Ha meg kellene fogalmaznom Zsuzsát, akkor nekem az a szó jutna eszembe, hogy a gyakorlat esszenciája. Nagyon egyben volt a szíve és a lelke. Azt is megtanultam tőle, hogy mindig jelen kell lenni, mindig figyelni kell. … Ha azt mondanám, hogy példakép, az nem biztos, hogy tetszene Zsuzsának, azt mondaná, hogy nem kell ez így túlfogalmazni.

Eck Júlia a rendezvény szervezőjeként megemlékezése előtt felolvasta Honti György és Keresztúri József üzenetét, akik nem tudtak jelen lenni, pedig szerettek volna.

„A mi szakmánk, a drámapedagógia egy rendszívül színes, sokszínű terület. Sok olyan kollégám van, akit nagyon nagyra becsülök, közben egyáltalán nem ugyanazt csináljuk az életünkben. Én most Zsuzsa életéből, ebből a nagyon színes és sokféle életből azokat a pontokat szeretném kiragadni, ahol ugyanazt és együtt csináltuk."

Sándor Zsuzsa középiskolai munkájából a tantárgypedagógiai munkát emelte ki, a kommunikációs programokat, a drámatanári munkát, ami például a sportosztályoknál igazi kihívást jelentett, valamint az iskolai ünnepségeket. Évtizedek óta foglalkoznak diákszínjátszással, mindkettőjüknek az elérhető pedagógiai cél határozta meg rendezőtanári munkásságát. Együtt tanítottak és vizsgáztattak a Gabnai Katalin által szervezett drámapedagógia szakirányú továbbképzéseken. A vizsgákon egyszerre volt engedékeny és nagyon határozott, egyenes, következetes.

„Zsuzsa életében a dráma szakmai stratégia volt. Ez azt jelenti, hogy a viszonyát a diákjaival mindig és minden helyzetben a drámapedagógiai attitűd határozta meg. A nevelés számára nem egy feladat volt, nem egy tevékenység, hanem egy viszony. A gyereket partnerként kezelte, a nevelésben lehetőséget, felelősséget adott nekik, hogy a saját képzésükben részt vállalhassanak."

Eck Júlia felidézte Sándor Zsuzsa írásait. Együtt írtak a Dr. Sipos Lajos szerkesztésében 1998-ban megjelent Az irodalomtanítás az ezredfordulón című tanulmánykötetbe: *Irodalomtanítás a drámaórán – Katona József: Bánk bán* címmel.
Később Zsuzsának önálló kötete is megjelent a Candy Kiadónál, 2001-ben *Irodalmi művek feldolgozása drámajátékkal* címmel, melyben Puskin Anyeginjét, Madách *Az ember tragédiáját*, illetve Kaffka *Az átváltozás* című művét dolgozta fel a drámás megközelítési lehetőségekkel.
A kötet lektora Rudolfné Galamb Éva így írt róla: *„(A szerző) nagy kedvvel és ügyszeretettel adja közre az egy-egy témára felfűzött megoldási lehetőségeket- (…) A gazdag ötlettár továbbgondolkodásra késztet. Azok a pedagógusok kapnak segítséget további munkájukhoz, akik – mint a szerző maga is – örömszerző tevékenységnek fogják fel az irodalommal való foglalkozást."*

Zsuzsával megnézték egymás színjátszó előadásait, de a próbafolyamatokba is bevonták egymást. *„2020 elején, tavaszán is sokszor beszéltünk, ő rendezett korábban egy Tótékat, én Örkény összeállítást csináltam idén, terveztük, hogy melyik próbára tudna bejönni, megnézni az előadást. Március 11-én kaptam tőle egy e-mailt: egyelőre magas lázzal fekszem, de írok, ha jobban leszek. Nagyon hiányzik."*

Somogyi Beáta következett, aki Zsuzsa tanítványa, munkatársa volt. Megköszönte ő is, hogy eljöttünk emlékezni.

„Nem teljesen vagyok azzal tisztában, hogy vajon itt van-e az ideje annak, hogy én itt tudok emlékezni, objektíven megmutatni, hogy Sándor Zsuzsa mi mindent csinált. Biztos vagyok benne, hogy nem. De ez nem baj. Az a baj, hogy ő nincs itt."

Két kedvenc könyvükből olvasott fel Bea, amiből Zsuzsa is gyakran idézett, SU-LA-CE könyvéből, melynek címe *Reggeli beszélgetések Lin-csi apát kolostorában*, valamint *Az öröm könyvéből*, melyben a dalai láma és Desmond Tutu, a dél-afrikai Nobel-békedíjas egyházi vezető beszélgetéseit adták közre.

„Hálás vagyok mindazért, ami lettem, amit tőle tanultam. Tőle, vele és általa. Biztos vagyok abban, hogy egészen máshol lennék most és egészen mást csinálnék, másvalaki lennék, ha nem találkozhattam volna Sándor Zsuzsával."

1992-ben kezdte gimnazistaként a Kölcsey-t, ugyanakkor, mikor Zsuzsa a franciakönyvtárosi munkát. Az elsős Bea osztályfőnöke megszervezte, hogy a franciásoknak is legyen drámaórájuk, aztán ebből lett az iskolai drámaszakkör. Felidézte az első előadásukat a Francia Héten, ahol pantomimet adtak elő La Fontaine meséiből. *„Mi elkezdtünk éppphogy csak tanulni franciául, és hogy menjünk fel a színpadra? Sándor Zsuzsa volt az, aki kitalálta, hogy nagyszerű, fölmentek a színpadra és pantomimet adtok elő. (…) Zsuzsa abban a franciakönyvtárban, ami inkább lakhelyünk volt és a szívünk csücske, azt mondta, hogy csak menjek föl a létra tetejére, nem, én nem akarok, csak nézzük meg, hogy néz ki ott a holló. Nem te leszel, ne félj, én nem leszek, csak menjél fel, felmentem, jó, te leszel a holló!"*

Diákönkormányzatot segítő pedagógusként hívott olyan trénereket az iskolába, akik kommunikálni, magukról gondolkozni, érzéseiket megfogalmazni tanították a gimnazistákat. Volt szimulációs játék, önismeret, Gordon és vitakultúra tréning. Az utóbbiból jött a máig működő Vitakultúra Egyesület neve.

„Az egyik nyáron, talán 97-ben Zsuzsi úgy döntött, hogy egy hónap alatt létrehoz egy egyesületet, mert egy pályázathoz nem lehetett már diákönkormányzatként pályázni, hanem csak egyesületként. Ez az egyesület a mai napig működik, nemzetközi projekteket viszünk, ahol főleg dramatikus módszereket használunk, nagy szeretettel használjuk a playback színházat, amit szintén tőle kaptam, rajta keresztül, általa ismerhettem meg, és még rengeteg mindent tudnék sorolni."

Három fontos gondolatot emelt ki végül Bea a Zsuzsától tanultakból. *„Az egyik az, hogy tanuld és formáld magad. Ezt minden pontosságával, felismerésével, fájdalmával és örömével tedd. A másik, hogy add tovább. Ha már egyszer megtanultad, akkor hasznosítsd, gazdagodj te is azáltal, hogy megosztod. A harmadik az, hogy örömmel élj. Élvezd az életet, örülj neki, olyan dologban legyél benne, ami neked jó. Olyankor csináld együtt a többiekkel, amikor neked is jó."*

Végül a Playback színház Magyarországon című tanulmánykötetből olvasta fel Sándor Zsuzsa sorait.

„Kamaszkorban tele vagyunk bizonytalansággal, a gyermekkor elhagyására készülve sok-sok érzés gyülemlik fel bennünk. Szeretnénk benne tartani magunkat a gyermeki létben, miközben már vágyunk is elköszönni tőle. A jövő azonban tele van ismeretlennel. Kíváncsiskodunk és félünk. Lassítunk és siettetünk. A szakkör igazi terep ennek megismerésére, megsegítésére. A

serdülő fiú és lány tele van történetekkel, múltjából és jelenéből, álmai olykor elárasztják, amivel nem tud mit kezdeni. Ugyanakkor foglalkoztatja a jövő is, ami sokszor szorongást kelt benne. A műhely teret ad az önkifejezésre. A megtapasztalt élmény, az átélt helyzet, a kipróbált viselkedés növeli a biztonságot, fokozza az önbizalmat és a gátlások legyőzése újabb szerepek kipróbálására ösztönöz. Az együtt megélt ügyetlenség, a katartikus feloldódás a személyiségfejlődés áramlását teszi természetessé. A csapathoz tartozás egy már-már feloldhatatlannak tűnő helyzeten, élményen léptet tovább."

Utolsó megszólalóként **Monostori Katalin** következet, aki az Egyenlő esélyekért! Alapítvány munkatársa. Az alapítvány 2000 óta foglalkozik fogyatékos személyek ellátásával.

„Én Zsuzsa másik oldalát ismerem, az ezer közül az egyiket. (…) 2007-ben Piliscsabán volt egy többnapos playback színházi tréning. Ott kezdtünk el Zsuzsával beszélgetni fiáról, Lacusról és arról a helyről, ahol dolgozom. Közben Lacus hozzánk költözött (…) Én az Anya-Zsuzsát ismerem igazán, akivel nagyon sokat beszélgettünk a benti dolgokról. Támogatott, …egy villanás alatt átlátta, hogy milyen erőviszonyok vannak egy ilyen intézményben. Próbált minket erősíteni azzal, hogy ezt hogyan lehetne jobbá tenni, előrébb vinni. Sok hosszú telefonbeszélgetésünk volt."
„Mikor Veresegyházon voltunk egy találkozón, egy játék során kívülről megláthattam az ő rettenetes félelmét abban, hogy mi van, ha nem sikerül nálunk megmaradnia Lacusnak, akkor hogyan tovább. (…) Már nem csak az erős Zsuzsát láttam, hanem azt is, aki fél. Aki minden erejével, amit beletesz a tanításba, egész életébe, abban benne van egy folyamatos félelem, a szülő félelme, hogy hogyan tovább."

Zsuzsa érintettként segítette a szülői közösséget a nehézségek közös megoldásában. Az alapítványnál támogatta egy benti playback társulat megalakulását, munkáját. Katalin megindító emlékezésében hangsúlyozta, hogy ő együtt gyászol és gyógyul a fiával és a társulat tagjaival.

„Valahogy mindig abban reménykedem, hogy egyszer csak kapok útravalót Tőle, hogyan tudok segíteni annak, aki itt maradt. El szoktam képzelni ezt a szituációt, hogy így megbeszélem Zsuzsával, hogyan tovább. Hogyan fogjuk tovább csinálni."

A megemlékezést Eck Júlia zárta, megköszönte a megszólalóknak és a megjelenteknek ezt a délutánt.

Pillanatkép – történelmi távlatban

Jászay Tamás

Fekete Anikó két év alatt két kötetben, több mint háromszázhúsz oldalon összesen harmincnyolc interjút publikált, melyek a hazai diákszínjátszás tegnap, ma, illetve – merek jósolni – holnap is meghatározó alakjaival készültek. Mint látni fogjuk, a *Generációk diákszínháza*[1] és a *Generációk diákszínháza II.*[2] című kötetek imponáló számai mögött nem csak egy igen rangos névsor, de jelentékeny szaktudás is rejtőzik. Mielőtt erre rátérek, muszáj kiemelni magának a

[1] Fekete Anikó: Generációk diákszínháza. Bp., Aktivitás Alapítvány, 2018. 145 p. (A továbbiakban: Generációk I.)
[2] Fekete Anikó: Generációk diákszínháza II. Bp., Aktivitás Alapítvány, 2018. 177 p. (A továbbiakban: Generációk II.)

vállalásnak a jelentőségét. Bár a diákszínjátszás számomra „csak" feltöltődésre szolgáló kirándulóterep, a szűkebb érdeklődési területemen, jelesül a hazai professzionális színházcsinálásban, illetve a független csapatok vidékén is gyakran szembesülök a saját szakírói felelőtlenségünkkel és gondatlanságunkkal, már ami a múlt, félmúlt értékelő-elemző feldolgozását illeti.
Ha lenne pénz, paripa, fegyver, és ezekből nem is kellene amúgy túl sok, lenyűgöző archívumot lehetne létrehozni, mondjuk, az elmúlt ötven évben alakult, megszűnt, netán ilyen-olyan alakban tovább élő független csapatok vezetőivel, közreműködőivel készült beszélgetésekből. Egy profi kérdező és egy szintén jól felkészült interjúalany a nyilvánvaló és rejtett összefüggések közös erővel történő feltárásából hasznos, élvezetes, a színháztudósokat és civileket egyaránt felvillanyozó szövegeket képes lehet előállítani. Nem eredeti a gondolat, miszerint a nagy narratívák ideje lejárt: ezzel senkinek a kedvét nem akarom elvenni egy fajsúlyos, összefoglaló munka megírásától, mégis úgy érzem, hogy napjainkban a kevés hiteles megszólalás felértékelődik, akkor is, ha a belőlük körvonalazódó kép szükségszerűen csupán mozaikszerű lesz.
Felütésként azért pedzegetem mindezt, mert Fekete Anikónak az Aktivitás Alapítvány gondozásában megjelent két kötete javarészt teljesíti a fenti kritériumokat, miközben a hazai előadóművészet egy a reflexió szempontjából különösen elhanyagolt területére összpontosít. Vagyis a téma és az ötlet, a vállalás maga eleve garantálja, de legalább feltételezi e talán nem is olyan szűk, sok tízezer főt magába foglaló szegmens, egykori és jelenkori diákszínjátszók érdeklődését a könyvek iránt. De fontos olvasmánynak gondolom őket mindazok számára is, akik bármilyen módon kötődnek a színházhoz, a színjátszáshoz.
Nem elsősorban és nem feltétlenül azért, mert netán kiderülne a könyvekből, hogy a gyermek-, majd diákszínjátszástól egyenes vonal volna húzható a Kossuth-díjig vagy tovább. Sőt épp ellenkezőleg: megnyugtató, hogy az interjúalanyok túl-túlnyomó többsége a drámára, a színjátszásra, a csoportos előadó-művészeti tevékenységekre pontosan úgy tekint, ahogy kell: a személyiségfejlesztés, a kreativitás kiélésének, a fantázia gyakorlásának ideális terepeként, az élménypedagógiai megközelítés egyik, ha nem leglényegesebb modusaként.
Fekete nagyszabású vállalásának alapját a felonline.hu weboldalon 2012-ben és 2013-ban közzétett beszélgetések jelentik, melyek „a hazai diákszínjátszás jelenlegi állapotát" (Generációk I., 2.) kívánták feltérképezni. Az interjúk a kötetbe rendezés során változtak, alakultak, a szakmai lektorok személye (Keresztúri József és Wenczel Imre az első, Szurmik Zoltán a második kötetnél) eleve minőségi garanciát nyújt. (Igaz, sok szöveg határozott szerkesztői beavatkozás után kiáltott volna: önálló szerkesztőt a kötetek nem tüntetnek fel.) A szerző elkötelezettségét jól mutatja, hogy nem elégedett meg a már megjelent szövegek újra tördeltetésével: mindkét kötetben öt-öt alanya esetében utánkövetést is végzett, vagyis 2017-es, illetve 2020-as gondolatokkal egészítette ki az eredeti anyagot.
Mi változhat ennyi idő alatt az alapvetően a diákszínjátszásról generális képet nyújtani kívánó interjúalanyok gondolataiban? Nagyon is sok, hiszen folyamatosan és intenzíven dolgozó, kételkedő és kérdező, tapasztalataikat munkájukba visszaforgató szakemberekről van szó. Ráadásul az, ami a 2012-3-as interjúk között nem is annyira láthatatlan szálként húzódik, ti. az aggodalom és bizonytalanság a magát folyamatosan megreformálni kívánó oktatáspolitika miatt, röviden: a hivatalnak packázásai nagyon is kézzel fogható eredménnyel járhatnak ilyen rövid időintervallum alatt is. Ebből a szempontból igen tanulságos a Komáromi Sándorral készült beszélgetés (Generációk I., 87-92.), ami különösen plasztikusan mutatja a közeg vészes kiszolgáltatottságát.

„Feladat a jelenről írni, hisz mindez holnap már a múlt.” (Generációk I., 2.): Fekete Anikó komolyan veszi saját bon mot-ját, amikor szövegeit múlt, jelen és jövő szövevényes, folyton egymásba indázó idősíkjaiban helyezi el. Mielőtt erre rátérek, muszáj szót ejteni a szerzőről magáról, aki drámatanárként, csoportvezetőként, diákszínjátszó rendezőként, kreatív zene tanárként egyaránt a körön belül állóként kérdez. A pozíció komoly veszélyt rejt magában, hiszen félő, hogy túlságosan bennfentes, ezáltal pedig a szűknél is szűkebb közeget érdeklő marad a beszélgetés, ám Fekete elkerüli a csapdát. Jól és pontosan kérdez, miközben diszkréten a háttérbe vonul: minden rokonszenvem az olyan interjúkészítőké, akik ellenállnak a kísértésnek, hogy ők legyenek szövegük főszereplői. A munkának ettől is lesz történeti értéke, hiszen a szövegek gyakran a korról általában beszélnek nagyon is konkrét eseteken, emlékeken keresztül.
Egy ilyen típusú interjúkötetnél a másik veszély az önismétlés: elviselhetetlen lenne, ha három tucat emberrel ugyanazon az előre generált kérdéssoron lépkedne végig a szerző. A témák azonban igen szerencsés módon búvópatakszerűen térnek vissza, a kérdések nem ismétlődnek, és tanulságos látni, hogy ki naiv ars poeticával, ki évtizedek alatt kiforrott gondolati rendszerrel közelít a problémákhoz. Alighanem természetes, hogy míg van, aki saját szobrát igyekszik építeni, másnál szinte megrendítő a szavakból áradó szerénység. Fekete nem erőszakos kérdező, hagyja beszélni alanyait, jó dramaturgiával avatkozik be, alanyait szelíden kényszerítve arra, ami egy összegző beszélgetés egyik fő ismérve: a történeti és elméleti kontextusban körvonalazódó önreflexióra. A beszélgetések között szépen szövődnek a nyomtatott forma miatt jelöletlen kereszthivatkozások.
Mint említettem, vannak visszatérő kérdések és témák. Ilyen például az, hogyan került kapcsolatba az alany a diákszínjátszással, mikor lett diákszínjátszó rendező, illetve csoportvezető, milyen nehézségekkel jár a közegben végzett munka, meg persze az a kissé megfoghatatlan, mégis lényeges felvetés, hogy mit gondol az illető a diákszínjátszás jövőjéről. Dr. Lukácsné Eisner Évának a jövőt firtató kérdésre adott válasza a mezőny egyik generális problémáját vázolja: „Hogyan tudod elhitetni az emberekkel – akár a szülőkkel –, hogy lehet, hogy valaki sokat fog dolgozni egy olyan dologgal, amely aprópénzre nem váltható, de tíz év múlva olyan kincset fog magában hordozni, amilyet nagyon-nagyon kevesen.” (Generációk I., 85.) Általános keretet adnak ezek a kérdések a konkrétumokhoz, melyekből beszédes élettörténetek, gyakran sorsok bontakoznak ki, és közben észrevétlenül megíródik egy másik történet is: a hazai diákszínjátszás emblematikus személyeinek szavain keresztül kor- és társadalomtörténet körvonalazódik. Az interjúkat minden esetben rövid életrajz, a fontosabb diák- vagy egyéb színházi rendezéseinek felsorolása zárja.
A két kötet alapvetően más struktúra szerint épül fel. Az első kvázi tematikus blokkok szerint építkezik: öt, a szerző által holisztikusnak nevezett, a diákszínház általános állapotairól beszélő interjú után jön négy szervezethez, iskolához kötődő, kettő szól speciális fejlesztési területekről (a mozgásról, illetve a zenéről), majd nyolc a kötet készítésekor legintenzívebben működő műhelyekről. A második kötet bizonyos értelemben az első kötet lyukait tömi be, illetve kiegészítéseivel értelmezi az ott elhangzottakat: kronologikus rendet követve halad az alapító atyáktól és anyáktól a mostani, már nem is a legfiatalabb generációig.
Kíváncsi voltam a belső arányokra „számszakilag”: a harmincnyolc interjúalany közül huszonöt férfi, tizenhárom nő. A kötet (és természetesen az egész mozgalom) doyenje az 1928-as születésű, a diákszínpad fogalmát megalkotó Debreczeni Tibor, míg a legfiatalabb az 1991-ben született Tárnoki Márk. Akik a diákszínjátszást ismerik, jól tudják, hogy a területen a magyar kultúra vízfejűsége, Budapest-központúsága nem érvényesül, és üdvös, hogy a két kötet föld-

rajzi összeállítása mindezt leképezi. A Budapesthez idővel vagy kezdetektől kötődő szakemberek számszerűen ugyan többségben vannak, de Dombóvár, Gödöllő, Győr, Szentes, Miskolc, Pápa, Kecskemét, Inárcs, Debrecen, Sárbogárd és még sok fontos helyszín elkötelezett pedagógusai nélkül ez a mozgalom sem lenne az, ami.
(Két zárójeles megjegyzés. Egyrészt a győri központ fontosságát nem vitatva jegyzem meg, hogy – a szerző személyes kötődéséből következően – a városhoz kötődő pedagógusok aránya kissé túlreprezentált. Másrészt aki már dolgozott hasonló jellegű munkán, tudja, hogy nincs tökéletes, mindenki elvárásait kielégítő lista. Annak, ha valaki nem szerepel a kötetekben, lehet gyakorlati oka. Nagy a kísértés, hogy egy alternatív névsort rakjak ide a hiányzó szakemberekről. Szívesen olvastam volna interjút például Ascher Tamással, Gabnai Katalinnal, Várhidi Attilával, Uray Péterrel, az újabb generációból Schilling Árpáddal, Vidovszky Györggyel, Demarcsek Zsuzsával vagy Mezey Gáborral. Talán a következő kötetben?)
Nem célom az egyes interjúkat tételesen kivonatolni, inkább a belőlük körvonalazódó általános irányokat igyekszem megragadni. Egy évtizedek óta bántóan alulfinanszírozott, a hivatalos (oktatás)politika által nem, vagy csak nagy ritkán helyén kezelt mozgalom kapcsán óhatatlanul központi kérdés a pénz(telenség). Majdnem azt írtam, hogy kellemes meglepetés, de hát a megszólalók többségét ismerve nem is az, hogy a beszélgetések mégsem panaszáriák, inkább racionális helyzetfelmérések. A gondok listáján előkelő helyen áll a más régiókkal való kapcsolattartás hiánya: elkeserítő, hogy egy ilyen kis országban is komoly anyagi, logisztikai gondot jelent a csoportok utaztatása, legyen szó akár regionális, akár országos találkozóról, vagy akár lehetséges „interregionális" együttműködésekről, workshopokról (a szigetszerű létezésről lásd pl. Szivák-Tóth Viktor gondolatait: Generációk I., 103-104).
Azokat a mondatokat, amikor például Hajós Zsuzsa a (tovább)képzések évtizedes hiányáról beszél, történeti kontextusba helyezik a második kötet első, a hőskorról szóló interjúi. Mások mellett Lapu Mari, Trencsényi Borbála vagy Kinszki Judit beszél plasztikusan elégedetlenségéről a rendelkezésre álló adottságokkal, illetve arról, hogy egyéb lehetőségek híján hályogkovács módjára igyekeztek javítani a helyzeten – a *learning by doing* módszere, ma már látjuk, komoly műhelyek alapjait teremtette meg. Ebből is következik, milyen sokan beszélnek a legelső fellépések gyötrelmeiről: nem tudták, kik elé és kik közé kerülnek, hogy a zsűri mire és miért figyel, se azt, hogy más csoportok mivel foglalkoznak.
Az építkezésen túl több szöveg a veszteségről tanúskodik: Lapu Mari (Generációk II., 59-65.), Solténszky Tibor (Generációk I., 21-26.) nincs már velünk a megszólalók közül. A mára megszűnt Zöldmacska Diákpincét működtető Varga Jánossal készült beszélgetés más okokból keserű látlelet.
Igen tanulságos, ahogy az egyes diákszínjátszó csoportok beágyazódnak vagy éppenséggel kilökődnek abból a kontextusból, ahol működni kénytelenek. Mert van, ahol az iskola, a város nyíltan az ügy mellé áll, míg sok esetben inkább csak megtűri (de legalább nem tiltja be...) a mindig hangos, mindig „deviáns" diákszínjátszókat. Több igazgató kapva kap a drámás kollégán: végre van valaki, aki az iskolai műsorokat kézben tartja: az öröm azonban gyakran elpárolog az első megmozdulás után... Az egyes vezető műhelyek működéséről vázolt portrék hol nyíltan, hol a sorok között, de tartalmaznak adalékokat a témához. És persze olyan is van, amikor házon belül vannak komoly problémák: a Vörösmarty Mihály Gimnázium drámatagozatának egyik alapítója, Kinszki Judit őszintén beszél egykori kollégái értetlenségéről és rosszallásáról (Generációk II., 30, 32.)
Beszélgetőtárstól függ, hogy a diákszínházat a széles skála mely pontján helyezi el az alany: a legtöbben elsődlegesen vagy kizárólag pedagógiai hasznát látják a formának, de többen nyíltan

beszélnek a színházi ambíció(i)król, a fesztivál- és versenyeredmények fontosságáról, akár a fenntartó, akár a gyerek (és a szülők) felé. Van, akinek ebben igencsak elvágólagos a véleménye[3], míg mások összeegyeztethetőnek tartják a pedagógiai és művészeti célkitűzéseket. Az eltérő vélemények is egyazon irányba mutatnak: a legfontosabb, hogy a gyerekek jól érezzék magukat munka közben.[4]

Apropó, színház és pedagógia: több alany beszél a profi színház és a diákszínjátszás lehetséges, de nem szükségszerű kapcsolatáról. Az átmenetről, de legalábbis az átjárás lehetőségeiről, gyakorlati tapasztalatairól én szívesen olvastam volna még. Már ha vannak ilyenek: (ifj.) Bagossy László például arról beszél, hogy a Színház- és Filmművészeti Főiskolán rendező szakos hallgatóként mindent újra kellett tanulnia, hiába volt szoros kapcsolatban gyerekkorától a színjátszással (Generációk II., 55). Perényi Balázs másik aspektust hoz játékba, amikor a profi színházat szemlélők és csinálók szavajárását idézi: „A mai napig mondják egyébként, hogy ez egy diákos előadás volt, ami azt jelenti, hogy nagyon szabadon gondolkodó, nem tekintélytisztelő és formakereső" (Generációk I., 16).

Az évtizedek múlását az interjúk közvetett módon, de igen jól érzékeltetik. Az egyes szövegek között finom vagy nagyon is markáns hangsúlyeltolódások érhetők tetten: a módszerek, a témák, a műfajok vagy éppen a fenntartó elvárásainak változása. Feltűnő, hogy bár Fekete Anikó többeknél rákérdez arra, mi és hogyan változott a diákszínjátszásban, sokan hárítják a felvetést. Nem mindenki: id. Bagossy László beszél arról, hogy mostanra szókimondóbbá vált a műfaj, a gyerekek szívesebben beszélnek saját problémáikról, azokon keresztül pedig a felnőttvilágról, mint régen (Generációk II., 51). Orbán Edit is a „kortárs ízt" (Generációk II., 76) emeli ki, Gyevi-Bíró Eszter pedig zsűritapasztalatai kapcsán beszél arról, hogy nagy dózisban miért fárasztó az előadásokból kiszálazható, a mai társadalomról készült „egybefüggő látlelet" (Generációk II., 96).

Ahogy már utaltam rá, a beszélgetéseket olvasva az interjúalanyok közötti szoros kapcsolati háló bontakozik ki, és éppen ez a hálózat az, ami minden nehézség ellenére alighanem legyőzhetetlenné teszi a diákszínjátszó közeget. Csak néhány példa arra, milyen szépen elegyednek párbeszédbe egyes interjúk. Sajnálatos, hogy a szentesi alapítóval, a 2011-ben elhunyt Bácskai Mihállyal már nem készülhetett beszélgetés, de utódai közül természetesen megszólal Keserű

[3] A teljesség igénye nélkül pl. Solténszky Tibor, Generációk I., 23: „Hogy a mai fiatal ne úgy akarjon felmenni a színpadra, mint egy mai öreg, és ne úgy akarjon felmenni, mint a profi." Keserű Imre, uo., 38: „Sokat tanulhatsz magadról, arról, hogy mi játszódik le benned, amikor döntéseket hozol konfliktushelyzetben. Tanulhatsz játszani: hogy mit jelent a még meg nem lévő dolgokat kitalálni, konstruálni. És lehet tanulni kooperációt: hogy közösen tudjatok megoldásokat találni egy-egy felmerülő problémára. Ezek, azt gondolom, százszor fontosabbak, mint a színház maga. Illetve fordítva is igaz: csak az a jó színház, ahol ezek a dolgok is a helyükön vannak." Trencsényi Borbála, Generációk II., 45: „A diákszínjátszás értelme szerintem a megmutatkozás, az öröm, a személyiség oldása, a kommunikációs készség kibontakozása, hiszen ügyesebben, bátrabban mernek megszólalni azok, akik színpadon már megtették ezt." Eck Attila, uo., 140-141.: „Amióta közösségben él az ember, megpróbálja valahogy definiálni magát, egy csoport tagjaként és egyénként is. Szertartások, rítusok segítették ebben… Ma a drámatanár a színházba való beavatás gesztusán (rituáléján) keresztül próbálja támogatni ezt a folyamatot. Alapvetően úgy, hogy a diák maga találja meg a saját válaszait, de közben a keresést a tanár kezében lévő fáklya fényénél végzi…"

[4] A diákszínjátszás és a drámatagozatok közötti szemléletbeli különbséget plasztikusan fogalmazza meg Keresztúri József, egyben egy lehetséges választ adva az említett dilemmára (Generációk I., 46.): „Fontos tudni, hogy amit a drámatagozatokon csinálunk, sokkal több, mint a szűken értelmezett diákszínjátszás: ez személyiségfejlesztés, képességfejlesztés, műveltségátadás, közösségteremtés, kreativitásfejlesztés, vagyis egy komplex oktatási program, s mivel a drámapedagógia és a színházművészet eszköztárát használjuk hozzá, törvényszerűen torkollik színházcsinálásba. Nem lehet a színház eszközeivel fejleszteni úgy, hogy a folyamat alanyai végül ne akarjanak gyümölcsöt szüretelni. Gyerekek, tanárok egyaránt."

Imre, a következő generációból pedig ott van Szurmik Zoltán. (Aki azóta átvette a Nemes Nagy Ágnes Művészeti Szakgimnázium igazgatói tisztségét a szintén nyilatkozó Keresztúri Józseftől.) Bácskairól természetesen többen beszélnek, például Várhalmi Ilona, aki Debrecenben neki, Dózsa Erzsébetnek, illetve a kötetben is szereplő Debreczeni Tibornak is köszönhetően épített fel meghatározó műhelyt. Fontos gócpont Pécs, ahol Bécsy Tamás irodalmi színpada után a kötetben megszólaló id. Bagossy László, Tóth Zoltán, a legújabb generációból pedig Tölgyfa Gergely beszél a generációváltásokról. A győri műhelyről részletes képet rajzolnak a Wenczel Imrével, Tóth Szilviával, Frankó Katával, Varju Nándorral, Balla Richárddal, Tárnoki Márkkal készült interjúk. A helyi sajátosságok feltárásán túl különösen érdekesek a mester-tanítvány viszonyok elbeszélései, vagy a többek számára hivatkozási alapként szolgáló darabok, előadások, rendezők. Ilyen Leszkovszki Albin *János vitéze* vagy Bácskai Mihály *Férjhö kéne menni* című játéka.
Másfél évtizede zsűrizek diákszínjátszó előadásokat, így különösen kíváncsi voltam arra, hogy a mindig kárhoztatott zsűrizésről mit mondanak jeles kollégáim: Solténszky Tibor, Nánay István, vagy egy másik generációból Gyevi-Bíró Eszter dilemmái, meglátásai megfontolásra érdemesek a tárgykörben. Ahogy Wenczel Imre gondolatai is arról, aki legfőbb követelménynek azt tartja, hogy empatikus nézőként beszéljen a zsűri (Generációk II., 89).

Végezetül, hiába nem akarok ünneprontó lenni, szót kell ejtenem a kötetek kapcsán néhány bosszantó hiányosságról. Az, hogy szerkesztőt nem jelöl a szöveg, eleve problematikus (gondolom, hogy részben a szakmai lektorok látták el ezt a feladatot), az viszont kifejezetten kínos, hogy bár nyelvi lektora is volt a szövegeknek, különösen a második kötetben kellemetlenül sok elírás és helyesírási hiba maradt. A kötetet záró névmutató, ahol minden, a szövegekben feltűnő névhez rövid infót kapunk, igen hasznos, bár belső aránytalanságai miatt néha bizarr olvasmány. Ha egy, a mozgalom szempontjából nem túlzottan jelentős művészről közel fél oldalnyi leírást kapunk évszámokkal, helyszínekkel, foglalkozásokkal, akkor biztos, hogy Pintér Bélát el lehet intézni annyival, hogy „Színész, rendező”? A rohamtempójú kötetszerkesztésnek tudom be, hogy bár a mutató összeállítója jelöli Solténszky Tibor halálának dátumát (rosszul: 2016 helyett 2018-at ír…), rövid életrajzában mégis hangsúlyosan jelen időben beszél róla. Hasznos lett volna, ha nem csak elszórtan, hanem mindegyik interjú elé készült volna egy rövidke bevezető, ami segít legalább időben és térben elhelyezni a beszélgetőtársat, esetleg megadni a beszélgetés vezérfonalát, ezzel is orientálva az olvasót. Különböző terjedelmű és összetettségű életművekről beszélünk, mégis visszásnak érzem, ha a beszélgetés végén valaki oldalakon keresztül sorolja fontos munkáit, míg más, hasonlóan sokat teljesítő kollégája pár sorban képes kiemelni a néhány valóban meghatározó rendezését. Szerkesztők, szerkesszetek!
Ez azonban csak az alapvetően elégedett és hálás recenzens okvetetlenkedése, ami könnyen orvosolható egy esetleges utánnyomásnál. Fekete Anikó az első kötetben sorozatot vizionált, és látszik, hogy álma valóra tudhat válni: a hazai diákszínházi mozgalom ilyetén jellegű feldolgozásában bőven van még muníció. Szóval, ha minden jól megy, folytatása következik.

✸